ΤΑ ΚΟΛΛΗΤΗΡΙΑ

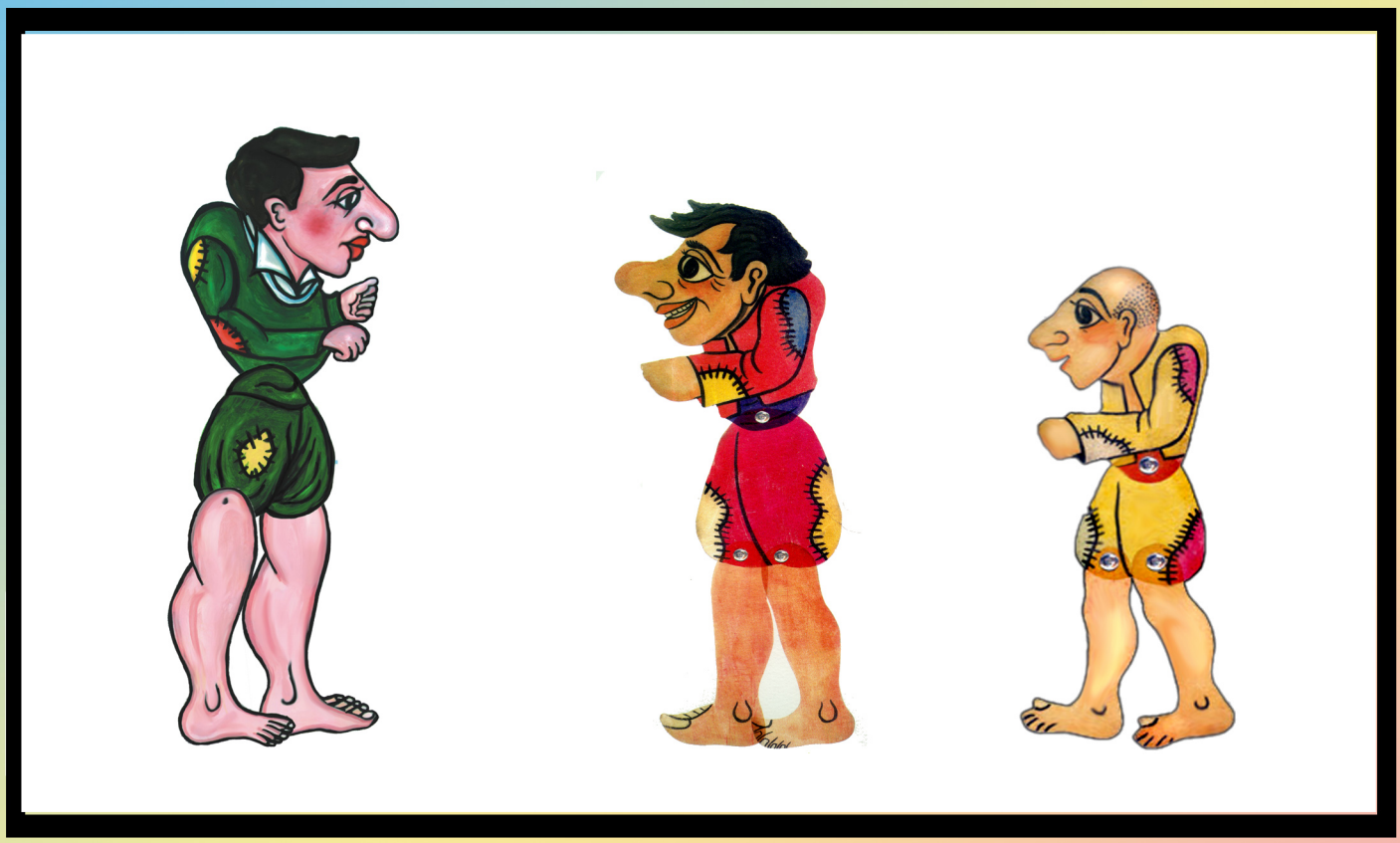

ΕΡΤ - 2

«**Φρεσκαρισμένο**» με έγχρωμες εικόνες
το βιβλιαράκι που λάμβαναν, όσα παιδιά έπαιρναν μέρος
στον διαγωνισμό της τηλεοπτικής εκπομπής της ΕΤ-2
«ΤΑ ΚΟΛΛΗΤΗΡΙΑ» τον Γενάρη του **1987**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Ο Καραγκιόζης, ένα Θέατρο Σκιών: Λίγα λόγια για τα παιδιά
2. Μικρός Οδηγός για την θεωρία και την πράξη του Θεάτρου Σκιών, για τον Δάσκαλο ή τον Σύμβουλο των παιδιών
3. Δύο έργα του Θεάτρου Σκιών
4. Οδηγίες για τον Διαγωνισμό - Περιεχόμενο του Κουτιού

ΕΡΤ-2

Αθήνα - Γενάρης 1987

Παιδιά, φίλοι και φίλες,

Εσείς που κρατάτε στα χέρια σας τούτο το κουτί απ' την ΕΡΤ-2, παίρνετε μέρος σε μια προσπάθεια που για πρώτη φορά γίνεται στη χώρα μας.

Υπάρχουν διάφοροι «κύριοι ειδικοί» που κάθε τόσο λένε σοβαρά - σοβαρά πως η τηλεόραση κάνει κακό, γιατί όση ώρα την παρακολουθούμε, καθόμαστε χωρίς να κάνουμε τίποτα και καταπίνουμε έτοιμα προγράμματα. Δηλαδή, λένε, πως όταν παρακολουθούμε τηλεόραση, είναι «σα να κοιμόμαστε με τα μάτια ανοιχτά»!

Με τούτο το υλικό που σας στείλαμε όμως, όλοι εσείς που παρακολουθείτε τις εκπομπές μας, αναλαμβάνετε να κάνετε μια παράσταση. Δηλαδή να δουλέψετε με μεράκι και μάλιστα αρκετά σκληρά. Έτσι, όλοι αυτοί οι γκρινιάρηδες «κύριοι ειδικοί» θα καταλάβουν πως η ΣΩΣΤΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ δεν είναι καθόλου «σα να κοιμόμαστε Μας δίνει αφορμές για να στρωθούμε στη δουλειά και να φτιάξουμε, με τις ικανότητες εκείνες που μόνον τα παιδιά διαθέτουν, τις πιο καταπληκτικές δημιουργίες.

Δείτε λοιπόν με αγάπη και κέφι όλα όσα ετοιμάσαμε για σας, κι εμείς από την πλευρά μας θα προσπαθήσουμε να κάνουμε ότι είναι δυνατόν για να αξιοποιήσουμε τους πολύτιμους κόπους σας.

Καλή επιτυχία!
Και,
Καλή διασκέδαση!

Μένης Θεοδωρίδης
Υπεύθυνος Παιδικού Προγράμματος

Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ, ΕΝΑ ΘΕΑΤΡΟ ΣΚΙΩΝ

Λίγα λόγια για σας παιδιά που θα δώσετε τις δικές σας παραστάσεις.

Ο Καραγκιόζης είναι το ελληνικό λαϊκό θέατρο σκιών. Είναι ένα σημαντικό κομμάτι της τέχνης του θεάτρου, όπως κι η μαριονέτα, η παντομίμα και το «κανονικό» θέατρο που παίζεται από ηθοποιούς. Γι' αυτό, μελετώντας την τέχνη του Καραγκιόζη μπορούμε να μάθουμε πολλά για όλη την τέχνη αυτή: για τη φωνή και για το τραγούδι, την κίνηση, τον χορό, τα σκηνικά, το κοινό, το φτιάξιμο ενός έργου και την ίδια τη μίμηση: το μαγικό δηλαδή παιχνίδι που μας κάνει να γινόμαστε πότε το ένα και πότε το άλλο πράγμα που παίζουμε.

Το όνομα του ο Καραγκιόζης το παίρνει από τον μόνιμο πρωταγωνιστή του. Είναι θέατρο λαϊκό και παραδοσιακό, δηλαδή φτιαγμένο από ανθρώπους που δεν είχαν όλοι μορφωθεί σε σχολεία και που τα μυστικά του τα έπαιρνε η κάθε γενιά από την προηγούμενη της. Το λέμε «Θέατρο Σκιών» γιατί τα πρόσωπα του τα παίζουν σκιές που γίνονται από φιγούρες σκαλισμένες σε χαρτόνι ή ζωγραφισμένες σε δέρμα ή σε πλαστικό και που φαίνονται πίσω από ένα φωτισμένο πανί.

Το θέατρο σκιών υπάρχει σε πολλά μέρη του κόσμου: στην Κίνα, την Ινδία, την Ιάβα, την Περσία, την Τουρκία, σε όλη την Βόρειο Αφρική και με κάποιες μεγαλύτερες διαφορές και στην Γαλλία και άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Δεν ξέρουμε από πού κατάγεται και οι συζητήσεις γύρω από το θέμα αυτό δεν έχουν πολλή σημασία. Πιο σπουδαίο είναι να καταλάβουμε ότι το θέατρο αυτό είχε να κάνει με την θρησκεία, την πίστη στις ψυχές των νεκρών και στην μαγική δύναμη της σκιάς. Το παραμύθι που μας διηγείται ένας μεγάλος Έλληνας καραγκιοζοπαίχτης, ο Σωτήρης Σπαθάρης, μας βοηθά να καταλάβουμε καλύτερα κάτι τέτοιο.

«... Μια φορά κι έναν καιρό ο πασάς της Προύσας - μέρος κοντά στην Κωνσταντινούπολη, στη Μικρασία - πρόσταξε έναν εργολάβο οικοδομών, τον Χατζηαβάτη, να του χτίσει ένα σεράι. Αρχιμάστορας ανέλαβε ο Καραγκιόζης που ήταν πολύ άξιος, αλλά έκανε τους εργάτες να αργούν με τα αστεία του. Ο πασάς, οργισμένος για την αργοπορία απείλησε τον Χατζηαβάτη και όταν αυτός του μαρτύρησε πως αίτιος ήταν ο Καραγκιόζης, έβαλε και θανάτωσαν τον ήρωα μας.

Από την οργή του λαού και από τις ίδιες του τις τύψεις, ο πασάς έπεσε σε στεναχώρια κι αρρώστησε. Για να τον διασκεδάσει ο Χατζηαβάτης άρχισε να του λέει τα αστεία του Καραγκιόζη, ώσπου μια μέρα έφτιαξε την φιγούρα του αδικοσκοτωμένου φίλου του κι έδειξε την σκιά της πίσω από ένα φωτισμένο πανί. Έτσι ο άρρωστος παρηγορήθηκε κι έγιανε...»

Το νόημα της ιστορίας είναι πολύ σημαντικό: με λίγα λόγια μας λέει ότι η πρώτη σκιά ήταν μια ψυχή που γύρισε στον πάνω κόσμο όχι για να μας τρομάξει αλλά για να γιατρέψει με το γέλιο την ψυχή του ανθρώπου που ήταν άρρωστη από τις αδικίες της και πως είναι αδικία να μην χαιρόμαστε το γέλιο και να πνιγόμαστε όλο από δουλειές τάχατε σοβαρές. Ακόμα μας βοηθά να καταλάβουμε ότι όλος ο κόσμος του Καραγκιόζη είναι ο κόσμος του παραμυθιού όπου όλα, από την ψυχή του ανθρώπου μέχρι και το χρόνο που κυλά, είναι διαφορετικά, όπως και στα όνειρα μας. Τέτοιος κόσμος σαν του παραμυθιού και του ονείρου είναι κι ο κόσμος του Καραγκιόζη και γενικότερα του λαϊκού μας θεάτρου.

Καραγκιόζης υπήρχε στην Ελλάδα μάλλον πριν από τα χρόνια της Επανάστασης του 1821. Έγινε όμως τέχνη πολύ σημαντική από τα τέλη του περασμένου αιώνα-με ένα μεγάλο παίχτη και συγγραφέα του Θεάτρου Σκιών που ονομαζόταν Μίμαρος. Μέχρι το 1950 περίπου ήταν το αγαπημένο θέαμα του λαού μας, που τον διασκέδασε αλλά και τον δίδαξε την ιστορία του πιο πολύ ίσως και από το σχολείο.

Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ

Όπως και στα άλλα είδη του λαϊκού θεάτρου, ο άνθρωπος που παίζει Καραγκιόζη κάνει πολλά πράγματα μαζί: Κινεί τις φιγούρες, μαζί με τους βοηθούς του, μιμείται τις διάφορες φωνές και με τον χτύπο των ποδιών του δίνει τον ήχο του τρεχαλητού της μάχης κλπ. Ακόμα τραγουδάει, παίζει μουσική, φτιάχνει τις φιγούρες, τα σκηνικά και τις ρεκλάμες του και ότι άλλο χρειάζεται για την παράσταση του. Τα παιδιά που θα θελήσουν να παίξουν Καραγκιόζη, θα πρέπει να μοιραστούν όλες αυτές τις τόσο σημαντικές δουλειές. Θα είναι όμως πολύ διδακτικό να μάθουν να τις κάνουν, έστω και από λίγο, όλες. Τότε πραγματικά θα μπορέσουν να νιώσουν ότι ο Καραγκιοζοπαίχτης είναι κι αυτός ένας άνθρωπος - θίασος.

Αφού είδαμε ότι ο κόσμος του θεάτρου σκιών είναι ένας κόσμος παραμυθιού και ονείρου, μπορούμε να καταλάβουμε ότι και η γλώσσα του δεν είναι πάντοτε αυτή που μιλάμε κάθε μέρα: μπορεί να έχει στοιχεία από ξένες γλώσσες (τουρκικά, ιταλικά, γαλλικά) ή λέξεις και εκφράσεις απ' τη γλώσσα της εκκλησίας και από τη γλώσσα που μιλούσαν οι παλιότεροι και οι αρχαίοι Έλληνες. Ακόμα μιμείται το λεξιλόγιο και την προφορά από διάφορα μέρη της Ελλάδας όπως η Κρήτη και τα Εφτάνησα. Έχει επίσης πολλές λέξεις φτιαγμένες για να προξενούν το γέλιο. Γενικά, με την γλώσσα που χρησιμοποιεί ο Καραγκιόζης μας δίνει τον χαρακτήρα του κάθε προσώπου και την ατμόσφαιρα ακόμη, κωμική ή θλιμμένη ή ηρωική, της κάθε σκηνής.

Είναι πραγματικά σημαντικό να ξέρουμε ότι ίσως επειδή τον Καραγκιόζη δεν τον έβλεπαν μόνον τα παιδιά, αλλά και μεγάλοι, υπάρχουν και κωμικά αλλά και τραγικά και ηρωικά έργα. Στα έργα του Καραγκιόζη το γέλιο και το δάκρυ πηγαίνουν χέρι - χέρι. Συνήθως, πίσω κι από τα αστεία ακόμη, υπάρχει ένα βαθύτερο νόημα που μπορεί να μην το καταλαβαίνουμε με μιας.

ΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΟΥ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ

Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ

Μένει στην άθλια, όλο τρύπες καλύβα του, πάντοτε πεινασμένος για φαΐ, μα πιο πολύ για καλαμπούρι, φάρσες, περιπέτειες και όνειρα. Κλέφτης, αλλά τίμιος, πάντα γενναίος πατριώτης στα ηρωικά έργα.

Ο ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ

Όπως και στις αρχαίες μας κωμωδίες και στην μαριονέτα, ο Χατζηαβάτης είναι το άλλο μισό του κωμικού μας ήρωα, το κομμάτι εκείνο της ψυχής μας που φοβάται και δέχεται πιο εύκολα την αδικία. Μικροκατεργάρης, χρησιμεύει σαν μεσίτης στον κόσμο των πλουσίων και των δυνατών, αλλάζει και γίνεται κι αυτός καλός πατριώτης στα ηρωικά έργα.

Ο ΣΤΑΥΡΑΚΑΣ

Τάχα σκληρός μάγκας, μιλάει την ιδιαίτερη γλώσσα των τύπων αυτών. Τις τρώει συνεχώς από τον Καραγκιόζη. Τραγουδάει και χορεύει ζεϊμπέκικο.

Ο ΟΜΟΡΦΟΝΙΟΣ

Κοντός και κακομούτσουνος με μεγάλη μύτη, παιδί της Μαμάς του, φαντάζεται ότι όλες οι κοπέλες σκοτώνονται για χάρη του

Ο ΣΙΟΡ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ
ή ΝΙΟΝΙΟΣ

Ζακυνθινός, αστείος για τα ρούχα του που θυμίζουν ευρωπαίους παλιού καιρού, για την γλώσσα του γεμάτη ιταλικές λέξεις και για την περηφάνια του. Τραγουδάει καντάδες

Ο ΜΠΑΡΜΠΑΓΙΩΡΓΟΣ

Χοντροκομμένος αλλά λεβέντης τσέλιγκας, θείος του Καραγκιόζη, δέρνει όλο τον κόσμο και πρώτον τον αγαπημένο του ανεψιό

Ο ΒΕΛΗΓΚΕΚΑΣ

Αρβανίτης σωματοφύλακας, είναι ο φόβος και ο τρόμος όλων εκτός από τον Μπαρμπαγιώργο που τον καταχερίζει κανονικά. Οι δυο τους αποτελούν ένα ακόμη κωμικό ζευγάρι από αντίθετους τύπους.

Ο ΠΑΣΑΣ

Σοβαρός και δίκαιος, στις κωμωδίες, άσπλαχνος και ύπουλος τύραννος στα ηρωικά έργα. Έχει τον ρόλο της ΕΞΟΥΣΙΑΣ.

Η ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΑ

Όμορφη και παραχαϊδευμένη, ερωτεύεται κάποτε τον Μεγαλέξανδρο ή κάποιο λεβέντη καπετάνιο.

ΚΟΛΛΗΤΗΡΙΑ

Τα παιδιά του Καραγκιόζη, θυμίζουν όλα τον πατέρα τους αλλά και τα παιδάκια της πατρίδας μας τον καιρό που το φαΐ ήταν λιγοστό. Ο Κολλητήρης είναι ο πιο σοβαρός, ο Κοπρίτης είναι άγριος, μικρός μάγκας κι ο Μπιριγκόγκος, ένα σκανταλιάρικο μωρό.

Τεχνικές Συμβουλές

Ο ΜΠΕΡΝΤΕΣ

1.

Ο ΜΠΕΡΝΤΕΣ ή σκηνή του Καραγκιόζη, αποτελείται από ένα καλά τεντωμένο μισοδιάφανο, άσπρο πανί - π.χ. ένα σεντόνι (που φωτίζεται από τη μεριά που παίζει ο Καραγκιοζοπαίχτης. Κανονικά το πανί αυτό τεντώνεται πάνω σ' ένα ξύλινο σκελετό που το σχήμα του μοιάζει σαν ένα Π με μια δεύτερη, οριζόντια γραμμή ( )· Οι φιγούρες ακουμπάνε στην ράμπα, μια σανίδα πλάτους τριάντα (30) εκατοστών, με ηλεκτρικούς γλόμπους κάθε 30-40 εκατοστά, περίπου, στερεωμένη στο ύψος της δεύτερης οριζόντιας γραμμής του Π.

Όλος ο μπερντές σκεπάζεται γύρω από το φωτισμένο πανί με σκούρα πανιά που μπορεί και να ζωγραφιστούν. Τα πόδια του Καραγκιοζοπαίχτη και των βοηθών του πατούν στο σανιδένιο πάλκο (δηλαδή ένα πάτωμα ή ένα χαμηλό τραπέζι). Αυτός είναι ο πιο πολύπλοκος αλλά οπωσδήποτε κι ο πιο σωστός τρόπος για να φτιάξετε έναν μπερντέ.

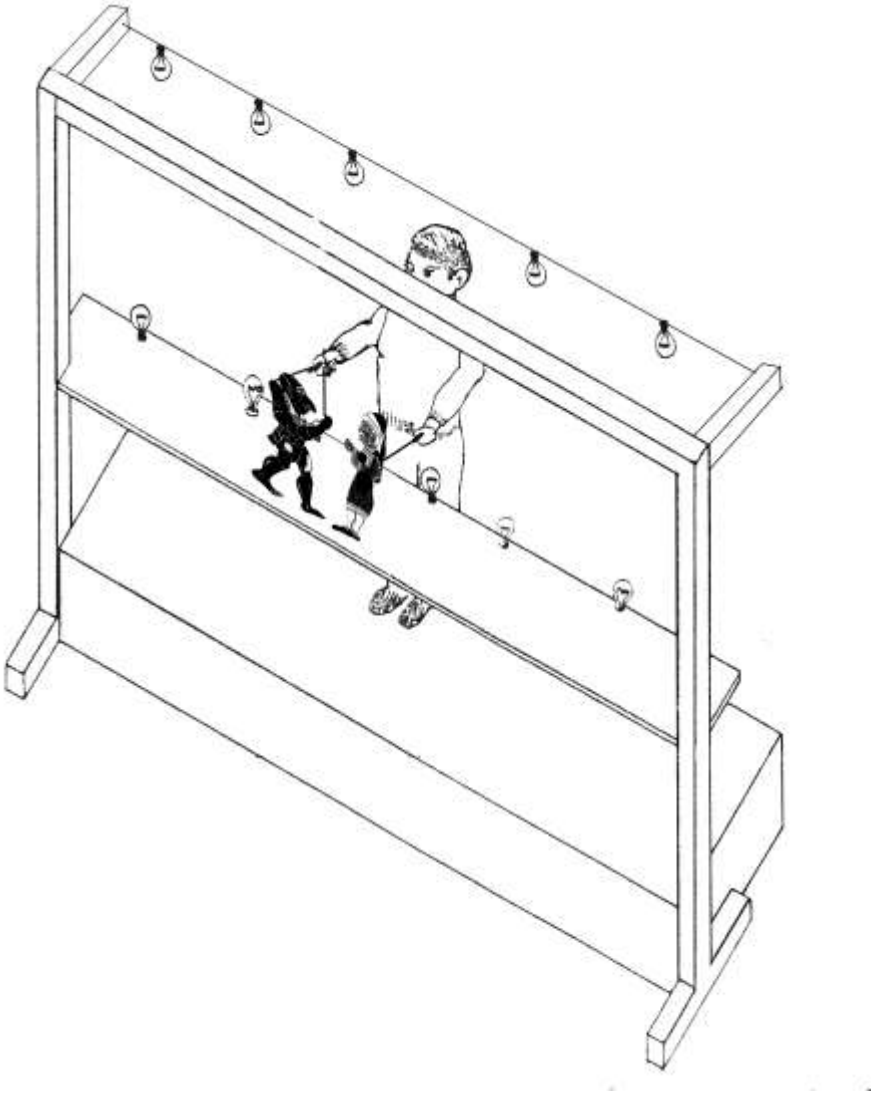

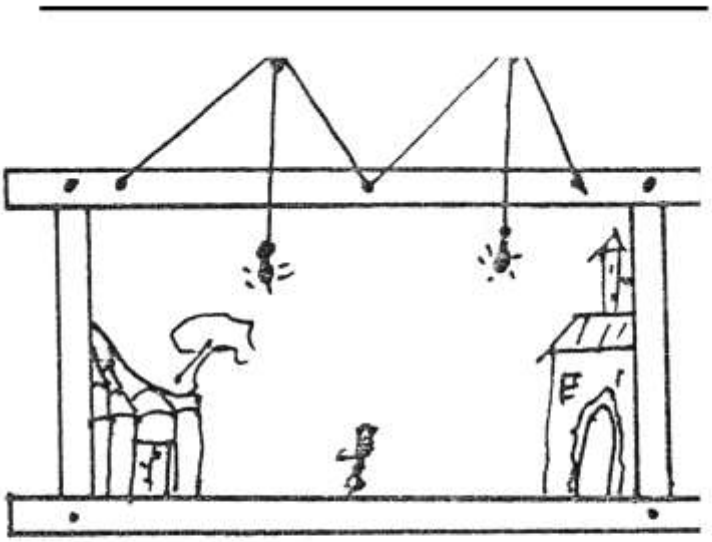

2.

Να τώρα ένας πιο απλός τρόπος: Καρφώνουμε 4 καδρό-νια και πάνω τους τεντώνουμε το πανί και το στερεώνουμε με καρφιά ή πινέζες στις άκρες. Φωτίζουμε τη σκηνή με ηλεκτρικούς γλόμπους στερεωμένους σ' ένα σανίδι που ακουμπάει στο κάτω καδρόνι.

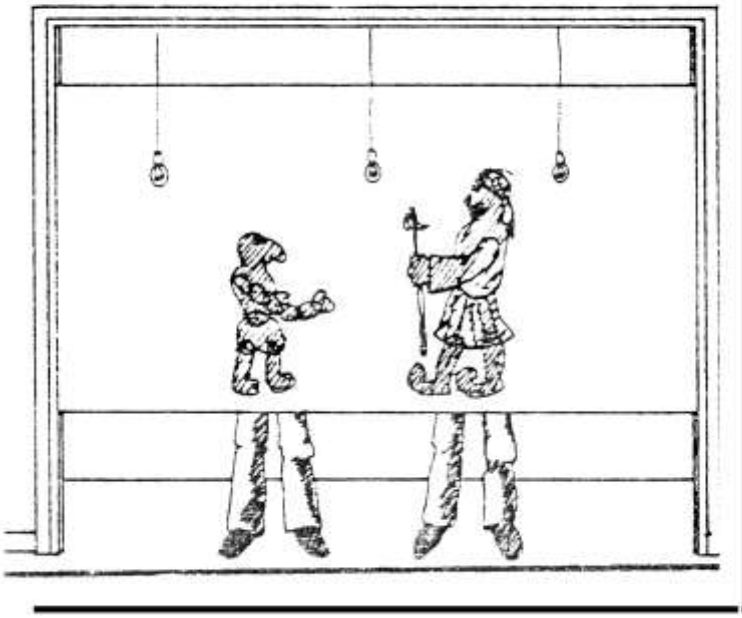

3.

Ενας απλούστερος τρόπος να φτιάξετε ένα μπερντέ είναι να τεντώσετε ένα λευκό, λεπτό πανί (ένα σεντόνι για παράδειγμα), σ' ένα παράθυρο ή μια διπλή πόρτα. Όσο πιο καλά είναι τεντωμένο το πανί, τόσο πιο καθαρά φαίνονται οι φιγούρες. Φροντίστε οι παίχτες να είναι κρυμμένοι από τους θεατές, προσθέτοντας ένα σκούρο πανί πάνω και κάτω από τον μπερντέ. Φωτίζουμε από πάνω (και κάτω αν είναι εύκολο) με γλόμπους κρεμασμένους από ψηλά.

ΤΑ ΣΚΗΝΙΚΑ

Τα σκηνικά παίζουν μεγάλο ρόλο γιατί ορίζουν τον χώρο που θα δοθεί η παράσταση και... ομορφαίνουν το μπερντέ.

Μπορούν να ζωγραφιστούν σε πανί, χαρτί ή νάυλον.

Τα ΚΟΛΛΗΤΗΡΙΑ σας στέλνουν ένα Σαράι και μια Καλύβα σχεδόν έτοιμα. Δεν μένει παρά να συμπληρώσετε τα χρώματα (με μαρκαδόρους οινοπνεύματος. Έπειτα, πρέπει να τα στερεώσετε πάνω στο πανί, από την μεριά που παίζουν οι φιγούρες. Καρφιτσώστε τα καλά τεντωμένα πάνω στο πανί του μπερντέ.

Αν κάνετε δικό σας καλύβα σαράι μπορείτε να πάρετε ιδέες και από τα αντίστοιχα σκηνικά της εκπομπής ή ακόμη από σπίτια, που υπάρχουν γύρω σας.

Η ΦΙΓΟΥΡΑ

Η ΦΙΓΟΥΡΑ γίνεται από χαρτόνι ή δέρμα ή διαφανές πλαστικό. Εμείς θα ασχοληθούμε με το πλαστικό που είναι κι ο ευκολότερος τρόπος να γίνουν οι φιγούρες.

Ακολουθείστε τις οδηγίες που σας δίνουμε παρακάτω και σίγουρα θα φτιάξετε τις πρώτες ΔΙΚΕΣ σας φιγούρες:

Κόψτε, με ένα ψαλίδι ή έναν κόφτη (κοπίδι) τις ασπρόμαυρες φιγούρες που σας στέλνουμε ξεχωριστά μέσα στο πακέτο. Με μαύρο μαρκαδόρο ζωγραφίστε το περίγραμμα τους πάνω στη λευκή ζελατίνα που θα βρείτε στο πακέτο. Με χρωματιστούς μαρκαδόρους οινοπνεύματος, βάφετε ανάλογα.

Για το συνδυασμό των χρωμάτων ρίξτε μια ματιά σε βιβλία με ζωγραφιές, ίσως σας βοηθήσουν να διαλέξετε τα χρώματα που χρειάζεστε. Παρατηρείστε στην εκπομπή μας πόσο διαφορετικά χρώματα μεταχειρίζονται οι διάφοροι Καραγκιοζοπαίχτες όταν φτιάχνουν τις φιγούρες τους. Αν τα χρώματα δεν σας ικανοποιούν μπορείτε να καθαρίσετε την ζελατίνα εντελώς χρησιμοποιώντας ένα κομμάτι βαμβάκι βουτηγμένο σε ασετόν ή βενζίνη.

Τώρα που έχουμε την φιγούρα ζωγραφισμένη πάνω στο νάιλον, δεν μένει τίποτα άλλο παρά να την κόψουμε (με ψαλίδι ή κοπίδι) και να προσαρμόσουμε τα διάφορα κομμάτια τους με τα ειδικά συνδετικά που περιέχει το πακέτο (μεταλλικά κλιπς).

Με τα δύο Κολλητήρια που είναι τυπωμένα πάνω σε ζελατίνα τα πράγματα είναι πιο απλά: βάψετε με τους μαρκαδόρους τη ζελατίνα και αφού την κόψετε συνδέστε τα μέλη με τα μεταλλικά κλιπς τους, αφού τα κόψετε με τον τρόπο που σας περιγράψαμε πιο πάνω.

Αν κάνετε μια εντελώς δική σας φιγούρα, είναι καλύτερα να αρχίσετε σχεδιάζοντας με μολύβι το περίγραμμα της πάνω σε χαρτόνι. Μετά μεταφέρεται το σχέδιο στην ζελατίνα.

ΤΟ ΠΑΙΞΙΜΟ

Παρακολουθήστε στις εκπομπές μας πως οι διάφοροι Καραγκιοζοπαίχτες κρατούν και κινούν τις φιγούρες. Προσπαθήστε να ακουμπάτε καλά τις φιγούρες στο τεντωμένο πανί. Έτσι θα είναι καθαρές και τα χρώματα ζωηρά.

Η φωνή κάνει τον κάθε χαρακτήρα του θεάτρου σκιών να ξεχωρίζει. Προσπαθήστε να μιμηθείτε τις φωνές των βασικών ηρώων (Καραγκιόζη, Χατζηαβάτη, Κολλητήρια).

Η μουσική είναι επίσης σημαντικό μέρος μιας παράστασης. Αν δεν σας βοηθά η φωνή σας δοκιμάστε να διαλέξετε διάφορα κομμάτια κι ένα κασετόφωνο σι ντι (CD), είναι σίγουρα θα σας βοηθήσουν πολύ.

Η ένταση της φωνής είναι επίσης πολύ σημαντικό θέμα γι' αυτό φροντίστε να μιλάτε δυνατά και καθαρά. Να θυμάστε: ο θεατής δεν βλέπει μόνο αλλά ακούει κιόλας την παράσταση σας.

Επειδή όμως το παίξιμο είναι μια ολόκληρη τέχνη που δεν περιγράφεται εύκολα πρέπει να παρακολουθείτε και τις εκπομπές που δείχνουν αναλυτικά πολλά θέματα του θεάτρου σκιών.

ΜΙΚΡΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΑΞΗ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΣΚΙΩΝ

Το κείμενο που ακολουθεί απευθύνεται στα μεγαλύτερα μόνο από τα παιδιά, ιδιαίτερα της προεφηβικής ηλικίας, και περισσότερο στους μεγάλους που θα ήθελαν να βοηθήσουν ομάδες παιδιών να γνωρίσουν έμπρακτα τον κόσμο του Καραγκιόζη. Έτσι κι αλλιώς, κάποια πράγματα δεν απλοποιούνται πέρα από ένα σημείο, παρά μόνο αν προδοθούν. Και σ' αυτό δεν φταίει η αναφορά στα ιστορικά και τα θεατρολογικά στοιχεία. Άλλο τόσο δύσκολο είναι να εξηγήσεις μέσα από ένα γραφτό σε παιδιά πως στήνεται ένας μπερντές, τι είναι η «σφαλιάρα», ποια προετοιμασία χρειάζεται για να φτιάξει κανείς μια φιγούρα. Το μόνο πρόσθετο στοιχείο που προσφέρει το κείμενο αυτό σε σχέση με τα πολλά βιβλία που κυκλοφορούν (μερικά πολύ καλά) είναι, η συντομία, το γεγονός ότι είναι ο καρπός μιας συνεχούς και άμεσης εδώ και πολλά χρόνια σχέσης με τον κόσμο του μπερντέ και κάποιες πρωτότυπες παρατηρήσεις, στις οποίες η σχέση αυτή οδήγησε.

Ωστόσο σκοπός του σημειώματος δεν είναι βέβαια να λύσει κάποια θεωρητικά προβλήματα που αποτέλεσαν αντικείμενο αλλεπάλληλων συζητήσεων. Η αναφορά στη θεωρία γίνεται μόνο στο βαθμό που μπορεί να βοηθήσει ώστε να αποφευχθούν στη θεατρική πράξη οι παραμορφώσεις εκείνες που αντί να εκσυγχρονίζουν (πράγμα θεμιτό), οδηγούν στην ευκολία και την κακογουστιά. Στόχος του κειμένου μου λοιπόν, είναι να χρησιμοποιηθεί από αυτόν που θα προχωρήσει στην πράξη του θεάτρου σκιών, φωτίζοντας κάποια πράγματα που αλλιώς θα τον καθυστερούσαν ή θα τον παραπλανούσαν. Ακόμα να πείσει ότι το θέατρο σκιών είναι απλούστατα κομμάτι του θεάτρου, και ο λόγος του τμήμα του ενιαίου και αδιαίρετου θεατρικού λόγου. Όπως ελπίζουμε, η συνέχεια της εκπομπής θα δείξει ότι ανάμεσα στις διάφορες μορφές της θεατρικής τέχνης υπάρχουν γέφυρες που μπορούν να αξιοποιηθούν συγκεκριμένα, πλουτίζοντας τους παράλληλους προβληματισμούς.

ΓΙΑΓΚΟΣ ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ

Τι είναι ο Καραγκιόζης; Και πώς πρέπει να τον αντιμετωπίσει μια εκπαιδευτική εκπομπή στην τηλεόραση; Πώς εξηγείται το γεγονός ότι από τη μια μεριά είναι και σήμερα τόσο δημοφιλής, ότι τον ύμνησαν μεγάλοι δημιουργοί σαν τον Σικελιανό και τον Τσαρούχη, και από την άλλη ότι, ακόμη και τώρα, λέξεις όπως «Καραγκιόζης» ή «καραγκιοζιλίκια» αποτελούν βρισιά; Και ακόμη, τι μπορεί να κερδίσει ένα σύγχρονο παιδί, ένας έφηβος, από την επαφή του με τον κόσμο του μπερντέ, από κάποια τηλεοπτικά μαθήματα για τη λειτουργία του και από την προσπάθεια να στήσει μια δική του παράσταση;

0 ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ ΤΕΧΝΗ ΘΕΑΤΡΙΚΗ

Ο Καραγκιόζης είναι πρώτα και πάνω απ' όλα θέατρο. Όσο κι αν οι «ηθοποιοί» του είναι χάρτινοι, όσο κι αν το ύφος του διαφέρει από το θέατρο που βλέπουμε συνήθως (το ρεαλιστικό θέατρο πρόζας που παίζεται σε μια σκηνή που έχει το σχήμα του κουτιού), ο Καραγκιόζης είναι ένα κομμάτι - και μάλιστα σημαντικό - της θεατρικής τέχνης και ο καραγκιοζοπαίχτης με τις φιγούρες του, ένας θίασος σε μικρογραφία: ο σκηνοθέτης και ο σκηνογράφος, οι ηθοποιοί, οι μουσικοί και οι τεχνικοί. Μπορούμε μάλιστα να πούμε ότι ο Καραγκιόζης, όπως και κάθε λαϊκό παραδοσιακό θέατρο (π.χ. η μαριονέττα) μοιάζει με αυτό που αποκαλούμε «ολικό θέατρο»: ένα είδος δηλαδή σκηνικής τέχνης που χρησιμοποιεί όχι μόνο τη φωνή και τη μίμηση, αλλά και τον χορό, το τραγούδι και την παντομίμα. Πρέπει μάλιστα να προσθέσουμε ότι σε κάποιες στιγμές των παλιότερων παραστάσεων, στις αποθεώσεις, έπαιζαν με κατεβασμένο το πανί του μπερντέ και κανονικοί ηθοποιοί, συνήθως οι βοηθοί του μάστορα ή και παιδιά.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ

Μπορούμε να πούμε ότι το πρόβλημα (ή ψευδοπρόβλημα) της καταγωγής, είναι άλυτο. Πραγματικά το από πού και πώς μας ήρθε ο Καραγκιόζης είναι το πιο δύσκολο να απαντήσουμε, αλλά και το λιγότερο σημαντικό.

Πιο ενδιαφέρον είναι ίσως να προσπαθήσει να καταλάβει κανείς το γιατί πήρε μια τέτοια έκταση η συζήτηση για τα πρωτεία αυτής ή εκείνης της χώρας στο θέμα του Καραγκιόζη. Και στις δυο περιπτώσεις αυτό το οποίο έβλαψε ήταν ο φανατισμός: από τη μια κάποιοι λόγιοι και μελετητές διαφόρων εθνικοτήτων που κατάλαβαν τη δύναμη και τη σημασία του θεάτρου αυτού, προσπάθησαν να αποδείξουν ότι ήταν πρώτα δικό τους: Κινέζικο, ινδικό, περσικό, τούρκικο, κλπ. Από την άλλη, όπως και για το μπουζούκι, κάποιοι διανοούμενοι και μη, έβρισκαν ότι τα «τουρκικά» στοιχεία του Καραγκιόζη (ονόματα, λέξεις, τραγούδια, κλπ.) αποτελούσαν ντροπή. Λησμονούσαν βέβαια έτσι ότι οι Έλληνες είχαν ζήσει μαζί με άλλους λαούς επί χιλιάδες χρόνια στη Μικρασία, ανταλλάσσοντας πολλά στοιχεία πολιτισμού, και για να σβήσουν τη ρετσινιά της «τούρκικης» προέλευσης ήθελαν τον ήρωα μας κατ* ευθείαν απόγονο των αρχαίων.

Το γεγονός είναι ότι το θέατρο Σκιών έχει μια τεράστια εξάπλωση, από την Κίνα και από την Ινδία μέχρι τη Βόρειο Αφρική, χωρίς να μπορούμε να ορίσουμε αν και που πρωτογεννήθηκε. Οι πιο ψύχραιμοι μελετητές υποστηρίζουν πάντως ότι τόπος καταγωγής ήταν η Ασία, όπου οι παραστάσεις είχαν ένα ιερό χαρακτήρα που είναι και σήμερα φανερός στην Ινδία, την Ιάβα και αλλού. Αντίθετα θεωρούν πολύ δύσκολο να ορίσουμε τους δρόμους που ακολούθησε για να φτάσει στη Μεσόγειο καθώς και τις επιδράσεις από άλλα θέατρα που πιθανόν αφομοίωσε... Οπωσδήποτε ο Καραγκιόζης έχει να κάνει με τον κόσμο των μίμων, (αξίζει ίσως να θυμηθούμε ότι ένας Βυζαντινός μίμος ονομαζόταν Καράμαλλος), με τα λαϊκά δρώμενα όπως ο «Καλόγερος» της Θράκης και γενικότερα με τον κόσμο της μεταμφίεσης, του μασκαρέματος όπως τον βλέπουμε σε ένα βαθμό ακόμη στο Καρναβάλι. Στην πατρίδα μας, όπου πιθανώς υπάρχει πριν από την επανάσταση, ο Καραγκιόζης μπορεί να έφτασε από τη Μικρασία, αν και η παλιά θέση του Μπίρη ότι κατέβηκε από την Ήπειρο συζητείται στις μέρες μας και πάλι.

ΟΙ ΒΑΘΥΤΕΡΕΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ

Ίσως μόνο αν ξεφύγουμε από την προσπάθεια να ορίσουμε ιστορικά την εξέλιξη του Καραγκιόζη, μπορούμε να φτάσουμε σε κάποια γενικά αλλά στερεότυπα συμπεράσματα. Ας πάρουμε ένα πασίγνωστο έργο, το «Ο Μεγαλέξανδρος και το φίδι». Το θέμα της δρακοντοκτονίας είναι παγκόσμιο, υπάρχει τόσο στην αρχαία όσο και στη νεώτερη Ελλάδα, αλλά και σε πάρα πολλά άλλα μέρη του κόσμου και είναι παρόν στη ζωγραφική και την γλυπτική, τους μύθους, τα παραμύθια, τα λαϊκά δρώμενα και το θέατρο. Αν παραμερίσουμε το θέμα της καταγωγής και της επίδρασης της μιας μορφής τέχνης στην άλλη, μπορούμε να δούμε κάποια σταθερά χαρακτηριστικά του: την πάλη του φωτεινού με το σκοτεινό, του νέου με το παλιό, του καλού με

το κακό, που, με σημαντικές βέβαια αλλαγές, παρατηρούνται λίγο ως πολύ σε όλες αυτές τις εκδοχές, ενώ στις θεατρικές μορφές συνδυάζονται το ηρωικό, το περιπετειώδες, και το τραγικό (ο δρακοντοκτόνος ήρωας, το τρομερό φίδι, η βασιλοπούλα που κινδυνεύει), με το κωμικό στοιχείο (ο Καραγκιόζης και οι άλλοι ήρωες του μπερντέ που τους κυνηγά το φίδι, η απάτη του Καραγκιόζη ότι τάχα σκότωσε αυτός το φίδι).

Αυτό το πλησίασμα και η αναμέτρηση της ζωής με το θάνατο και η ανάμειξη του κωμικού με το τραγικό στοιχείο είναι κάτι το πολύ κοινό σ' ολόκληρο τον κόσμο και έχει να κάνει με τον κόσμο των μυητικών τελετουργιών που χρησιμοποιούν το προσωπείο, την μεταμφίεση, τον χορό και άλλα μέσα που βρίσκουμε και στο θέατρο. Η σκιά κρατά εδώ μια ξεχωριστή θέση. Στην πατρίδα μας π.χ. από την αρχαιότητα, η ψυχή του νεκρού εικονιζόταν σαν ένα μικρό μαύρο ανθρωπάκι και μερικοί φιλόσοφοι μας - ο Πλάτωνας, ο Αριστοτέλης -μιλώντας για τη μοίρα των ψυχών αναφέρονται στις σκιές που ρίχνουν κάποιες μορφές στον τοίχο ή αλλού και στις μαριονέττες που μπορεί να κομματιαστούν και να ξαναπάρουν ζωή. Εδώ λοιπόν, στον κόσμο του περάσματος από τη ζωή στο θάνατο και πάλι στη ζωή, στον κόσμο όπου τα πράγματα δεν είναι όπως φαίνονται, στον κόσμο όπου ανταμώνουν το γέλιο με το δάκρυ για να λυτρώσουν τον άνθρωπο από την έγνοια και το άγχος, είναι που πρέπει να αναζητήσουμε την ρίζα και του Καραγκιόζη. Και είναι σημαντικό ότι σε διάφορες παραδόσεις η πρώτη φιγούρα του Καραγκιόζη είναι ακριβώς η σκιά ενός νεκρού που ξαναγυρίζει, όχι όμως για να μας τρομάξει, αλλά για να διώξει τον καημό και να χαρίσει το γέλιο. Ούτε και είναι πολύ σοβαρή η συζήτηση για το αν το «θρησκευτικό» θέατρο σκιών της Ανατολής είναι προγενέστερο από το κωμικό, γιατί σε όλο σχεδόν τον πλανήτη και στην πατρίδα μας από την εποχή των Ελευσίνιων η ιερότητα, ο θρήνος και το κωμικό στοιχείο παντρεύονταν και αυτό συμβαίνει και στον Αριστοφάνη, αλλά και σε πιο πρόσφατους μεγάλους κωμικούς κάθε χώρας. Έτσι και στον Καραγκιόζη δεν υπάρχει στεγανός και απόλυτος διαχωρισμός ανάμεσα στα ηρωικά - «σοβαρά» έργα του και στις κλασικές και μη κωμωδίες.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΜΥΘΟΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ

Το πιο κοινό σκηνικό του θεάτρου σκιών είναι το καλύβι του Καραγκιόζη - στα αριστερά για το θεατή - που αντικρίζει το σαράι του Πασά. Δυο κτίσματα που συμβολίζουν δυο κόσμους σε διάλογο, αλλά και σε ασυμφιλίωτη σύγκρουση. Ο μύθος που μας μιλάει για το χτίσιμο του σαραγιού μπορεί να φωτίσει κάποια βασικά στοιχεία του ελληνικού θεάτρου σκιών.

Όπως μας λέει ο Σωτήρης Σπαθάρης στα απομνημονεύματα του -και όπως είχε διηγηθεί στον ίδιον ο δάσκαλος του ο Θεοδωρέλλος - ο Χατζηαβάτης ήταν κάποτε εργολάβος οικοδομών στην Προύσα. Κατά παραγγελία του πασά ανέλαβε να χτίσει το σαράι και σαν πρωτομάστορα προσέλαβε τον Καραγκιόζη. Καθώς το σαράι αργούσε, ο πασάς κάλεσε τον Χατζηαβάτη και τον απείλησε. Αυτός φοβήθηκε και του φανέρωσε όπ η κατασκευή αργούσε εξ αιτίας των αστείων που έλεγε ο Καραγκιόζης στους εργάτες κάνοντας τους να γελάνε και να αργοπορούν στη δουλειά. Ο πασάς κάλεσε και προειδοποίησε τον Καραγκιόζη να σταματήσει τα αστεία γιατί θα πεθάνει. Ο ήρωας μας όμως, καλαμπουρτζής από γεννησιμιού του, συνέχισε να κάνει τους εργάτες να γελούν και ο πασάς τον σκότωσε.

Από την κατακραυγή του λαού και από τις δικές του τύψεις, ο πασάς έπεσε άρρωστος. Έχτισε ένα ωραίο μνημείο για τον αδικοχαμένο μάστορα στην Προύσα αλλά δεν έγινε καλά παρά μόνον όταν ο Χατζηαβάτης τέντωσε ένα πανί, το φώτισε και έπαιξε με μια φιγούρα που παρίστανε τον Καραγκιόζη. Ο μικρασιάτης Γιάννης Μπράχαλης, είδε τον Χατζηαβάτη να παίζει, έφερε την τέχνη στην Ελλάδα όπου την έμαθε ο Μίμαρος, τον οποίο πρόλαβε παιδί ο Σπαθάρης. Έτσι, τρεις μόνο γενιές χωρίζουν τον απομνημονευματογράφο, από του πρωταγωνιστή και τον δημιουργό του θεάτρου σκιών.

Ο μύθος είναι πάρα πολύ σημαντικός για πάρα πολλούς λόγους: Ο πρώτος, η ιερή και μυητική σημασία της σκιάς έχει κιόλας αναφερθεί: η σκιά σαν διπλό, σαν σκοτεινή και άυλη επανάληψη του κορμιού, οδηγεί τον νου σ' έναν κόσμο διαφορετικό, αλλοιώτικο, που όμως μας ακολουθεί πάντοτε κατά βήμα. Το «αλλοιώτικο» αυτό, έχει να κάνει και με την θεατρική και την κοινωνική διάσταση του θεάτρου σκιών. Ο καραγκιοζοπαίχτης πρώτα απ'όλα δεν ταυτίζεται με τον Καραγκιόζη, δεν έχει τη δική του ανεμελιά και το κουράγιο του που δεν σταματούν ούτε μπροστά στην απειλή του θανάτου. Ο καραγκιοζοπαίχτης του μύθου, ο Χατζηαβάτης δηλαδή, είναι κάποιος λιγάκι υπολογιστής και φοβιτσιάρης όπως οι περισσότεροι άνθρωποι, ενώ ο πρώτος θεατής είναι ο πασάς, ο φονιάς του ήρωα. Με ποιο καλύτερο τρόπο να ορίσει η μυθική σκέψη την απόσταση ανάμεσα σ' αυτό που γίνεται στον μπερντέ και σ' αυτό που ζούμε στην πεζή μας καθημερινότητα;

Η απόσταση αυτή και η διαφορά, είναι και απόσταση χρονική: ο χρόνος του πασά που σκοτώνει, είναι ένας χρόνος ποσοτικός: ο χρόνος που μετράμε σε ώρες και λεπτά για να παράγουμε κάτι, απαγορεύοντας μάλιστα στους εργάτες να σηκώσουν κεφάλι, να πουν ένα αστείο. Ο χρόνος του Καραγκιόζη, του δημιουργού, που νοιάζεται όχι πότε, αλλά πρώτα πόσο ωραίο θα είναι το σαράι, είναι χρόνος ποιοτικός και απελευθερωτικός: ανήκει στις ευτυχισμένες εκείνες ώρες, όπου το ρολόι σταματά. Γι ' αυτό και για να χαρούμε μια παράσταση, πρέπει να χαλαρώσουμε, να ξεχάσουμε τις έγνοιες μας και να αφεθούμε να μας συνεπάρει ο ρυθμός του, ο τόσο διαφορετικός από αυτόν που ζούμε κάθε μέρα. Αυτή η διαφορετική αντίληψη για τον χρόνο, εξηγεί και το πόσο κοντά με την ιστορία που μας διηγείται βρίσκεται και ο ίδιος ο Σπαθάρης: για τη σκέψη του μύθου, τέσσερις γενιές ανθρώπων είναι κάτι το τρομερά μακρινό.

Ο μύθος μας φωτίζει ακόμη και σχετικά με τον κοινωνικό ρόλο του θεάτρου σκιών και με την κοινωνική θέση του κόσμου του. Ανάμεσα στην καλύβα και το σαράι, ανάμεσα στην πείνα και τον πλούτο, υπάρχει μια συνεχής αντιπαράθεση. Στόχος όμως του Καραγκιόζη δεν είναι να γίνει πλούσιος - η εξουσία και ο πλούτος τον αφήνουν πάντα στο τέλος αδιάφορο - αλλά να μείνει καλαμπουρτζής, αμετανόητα δηλαδή δημιουργικός. Τι είναι κοινωνικά ο Καραγκιόζης του μύθου; Είναι μαζί τεχνίτης και γελωτοποιός, τεχνίτης δηλαδή του γέλιου: (ή Διονύσου τεχνίτης όπως λέγαν παλιότερα;). Πραγματικά μόνο όποιος προσέξει το μεράκι με το οποίο δουλεύει ένας παραδοσιακός χαλκιάς, ένας τεχνίτης του ψηφιδωτού ή κάποιος άλλος ανατολίτης μάστορας, θα καταλάβει τη σημασία της τέχνης που φαίνεται στο σκάλισμα της φιγούρας και σ' όλες τις άλλες πλευρές του θεάτρου σκιών. Και σαν τεχνίτης όμως και σαν άνθρωπος του θεάτρου ο ήρωας και οι μάστορες που του δίνουν ψυχή είναι κατά ένα ιδιαίτερο τρόπο στοιχείο του κοινωνικού περιθωρίου. Όχι ωστόσο με τον τρόπο που είναι οι ληστές και οι άλλοι παράνομοι - έστω κι αν αυτοί μοιάζουν με τον Ρομπέν των δασών ή με κάποιους δίκαιους ληστές που μας δείχνουν τα έργα του Καραγκιόζη. Όπως κάθε σημαντικός καλλιτέχνης ο καραγκιοζοπαίχτης βρίσκεται μακριά από τον κόσμο της εξουσίας και του κέρδους, τους ξεπερνά δημιουργώντας κόσμους όπου αυτά τα πράγματα δεν μετρούν όσο το γέλιο και η συγκίνηση. Ωστόσο επειδή καμιά κοινωνία πραγματικά πολιτισμένη δεν μπορεί να ζήσει χωρίς συγκίνηση και γέλιο, ο περιθωριακός Καραγκιόζης, καταφέρνει να φτάνει στην καρδιά των θεατών του, στην καρδιά και το κέντρο της κοινωνίας τους.

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΩΝ ΣΚΙΩΝ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ Η ΔΥΝΑΜΗ ΚΑΙ Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ

Μια τέτοια κεντρική θεατρική δημιουργία έγινε το λαϊκό θέατρο σκιών στην πατρίδα μας. Υπάρχει πράγματι μια «δεύτερη γέννηση» του Καραγκιόζη που η μνήμη των λαϊκών μας τεχνιτών τη συνδέει με ένα καλλιτέχνη που έπαιξε κυρίως στην Πάτρα, τον θρυλικό Μίμαρο. Γεγονός είναι ότι, όποιοι κι αν κρύβονται πίσω απ' αυτή την επανάσταση, ο ελληνικός μπερντές, αντιπαραθέτοντας καλύβι και σεράι, υπογράμμισε το θέμα της σύγκρουσης του Ονείρου με την εξουσία δεν είναι η βασική αξία της ζωής: Ο Μεγαλέξαντρος σκοτώνει το θεριό αλλά δεν γίνεται βεζύρης. Ο Καραγκιόζης είναι ασυμφιλίωτος με την εξουσία, όχι γιατί είναι προλετάριος αλλά γιατί είναι πρώτος ξάδερφος των ηθοποιών και των μίμων, δηλαδή δημιουργός.

Η εξουσία ήταν για το μπερντέ μας τουρκική. Έτσι ο Καραγκιόζης για χρόνια υπήρξε το πραγματικό μάθημα Ιστορίας και Αγωγής του Πολίτη που διαμόρφωσε το φρόνημα των λαϊκών μας ανθρώπων στην εποχή που δινόταν αγώνας για την κρατική ολοκλήρωση του ελληνισμού. Είναι όμως τόσο λίγο πατριδοκάπηλος ώστε ακόμη και στα πιο πατριωτικά του έργα, η φιγούρα του δίκαιου τούρκου ή και το όραμα μιας οικουμενικής συνεργασίας για χάρη του δικαίου δεν λείπουν ποτέ ολοκληρωτικά. Θα έπρεπε ίσως εδώ να τονιστεί όχι μόνο η δύναμη αλλά και η ελευθερία του είδους αυτού, που ακριβώς υπογραμμίζει τη δύναμη του. Πολλοί δάσκαλοι ή συγγραφείς, ο Μουρελάτος π,χ. που έγραφε στις αρχές του αιώνα για την επιθεώρηση, έγραφαν και για τον Καραγκιόζη, χωρίς οι Καραγκιοζοπαίχτες να φοβούνται «νόθευση» του είδους. Και αυτός ο Ανατολίτης μπόρεσε να ενσωματώσει δυτικούς τύπους (τον Διονύσιο, συγγενή του «Φρένκ» και του Ντοτόρε της Κομμέντια στην Τουρκία) αλλά και σενάρια ολόκληρα (π.χ. τον «Καραγκιόζη με το ζόρι γιατρό» του Μολιέρου και τους « Άθλιους» του Βίκτωρος Ουγκώ). Όλα αυτά όμως, ο δημιουργός γνώριζε να τα ενσωματώνει στους νόμους και το ρυθμό του είδους του και έτσι να φτάνει σε δυνατές και στην ουσία πρωτότυπες δημιουργίες.

Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΙΚΟΝΑ ΣΤΙΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΛΩΣΣΑ ή ΠΩΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΠΟΛΛΕΣ ΕΠΟΧΕΣ ΜΑΖΙ

Αν κοιτάξουμε μια φιγούρα του Μεγαλέξαντρου από το έργο «Το Καταραμένο Φίδι» θα προσέξουμε εύκολα πως το ντύσιμο του αποτελεί ένα συνδυασμό. Τα όπλα του μπορεί να θυμίζουν αρχαίο πολεμιστή, συγχρόνως όμως έχει πολλά στοιχεία από την παραδοσιακή απόδοση του Αη-Γιώργη στις εικόνες. Αν και αρχαίος έλληνας, ο Μεγαλέξαντρος παρουσιάζεται σ' ένα έργο όπου παίζουν και τούρκοι - ο Βεζύρης, η Βεζυροπούλα κ.λ.π. - και ακόμη ο Μπαρμπαγιώργος που θυμίζει έναν έλληνα βοσκό του τέλους του περασμένου αιώνα. Στην ίδια του λοιπόν

i την φιγούρα αλλά πολύ περισσότερο στη δράση του, ο Καραγκιόζης μπορεί να ενώνει περισσότερες εποχές. Ακόμη είναι συνήθεια, όπως συμβαίνει και σε άλλα κωμικά θεατρικά είδη, να παρουσιάζονται και πρόσωπα από διάφορες περιοχές και από διαφορετικές κοινωνικές τάξεις. Οι διαφορετικοί τρόποι έκφρασης τους και οι παρεξηγήσεις που μπορεί να προκύψουν είναι στοιχεία που αξιοποιούνται για να επιτευχθεί ένα κωμικό αποτέλεσμα.

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΣΚΙΩΝ

Το ίδιο πράγμα περίπου μπορούμε να πούμε και για την γλώσσα. Στην πραγματικότητα το θέατρο του Καραγκιόζη χρησιμοποιεί, όπως και κάθε είδος καλλιτεχνικού ή έντεχνου λόγου, μια γλώσσα ιδιαίτερη που παίρνει στοιχεία από διαφορετικά στάδια εξέλιξης της γλώσσας μας, από πολλές τοπικές διαλέκτους και ιδιώματα και ακόμα αλλάζει συνεχώς τις λέξεις για να πετύχει κωμικά αποτελέσματα, έτσι που να μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί ένα μίγμα που υπηρετεί σκοπούς θεατρικούς. Ακόμη, η γλώσσα στον Καραγκιόζη ηθογραφεί, μας επιτρέπει δηλαδή να καταλάβουμε τι λογής άνθρωπος είναι αυτός που μιλάει και είναι γλώσσα συμβατική, δηλαδή δεν νοιάζεται να αποδώσει εντελώς πιστά το πως μιλάνε οι άνθρωποι στη ζωή, αλλά να επιτύχει να μας πείσει δημιουργώντας το κατάλληλο θεατρικό αποτέλεσμα. Έτσι στα ηρωικά και συγκινητικά μέρη του έργου, ή όταν μιλούν μορφωμένα πρόσωπα, μπορεί να ακούσουμε καθαρεύουσα, πράγμα

που δεν αποτελεί καθόλου μειονέκτημα για το θέατρο σκιών, ενώ ο Καραγκιόζης μιλάει λίγο μάγκικη Δημοτική, ο Χατζηαβάτης την ίδια γλώσσα αλλά λίγο πιο προσεγμένη και ο Σταύρακας, ο μάγκας με την παρέα του, το ιδιαίτερο ιδίωμα της πιάτσας. Ο Κρητικός κι ο Σιορ Διονύσιος μιλούν το ιδίωμα της ιδιαίτερης πατρίδας τους, ενώ οι Τούρκοι, οι Ιταλοί, οι Εβραίοι μιλούν ελληνικά με τόσα μόνο στοιχεία από τις γλώσσες τους που να αναγνωρίζονται από τον θεατή σαν ξένοι. Στο σημείο αυτό μπορούμε να πούμε ότι ο λαϊκός καλλιτέχνης λειτουργεί όπως ακριβώς και το παιδί που αρπάζει στα γρήγορα δυο τρεις λόγιες ή ξένες λέξεις και τις χρησιμοποιεί για να στήσει τους φανταστικούς εκείνους διάλογους που είναι τόσο συχνοί στα παιχνίδια του. Αντίθετα, όταν οι Έλληνες από τα διάφορα μέρη, οι Τούρκοι, οι Ιταλοί, οι Εβραίοι τραγουδούν, τότε τα λόγια από τα τραγούδια είναι πιο πιστά, γιατί ο τραγουδιστής τα λέει όπως ακούγονται και έξω απ' τον μπερντέ, ενώ από την άλλη πλευρά η μουσική μας βοηθάει να δεχόμαστε το άκουσμα λέξεων που δεν τις καταλαβαίνουμε εντελώς ή και καθόλου.

Ακόμα, η γλώσσα του θεάτρου σκιών χρησιμοποιεί συνεχώς το λάθος και το λογοπαίγνιο (π.χ. Μπάμιας κι Αυγάς αντί για Ζαμπάν Αγάς, Αλέκος με τα Κυδώνια, αντί για Αλέξανδρος ο Μακεδών, κρατημένος αντί για κραταιός κατασκευάζει τεράστιες σύνθετες κωμικές λέξεις, πράγμα που ξαναβρίσκουμε και στο θέατρο της μαριονέτας και στην αρχαία ελληνική κωμωδία. Η γλώσσα του Καραγκιόζη είναι με λίγα λόγια από τα σημαντικότερα στοιχεία του και μπορεί να βοηθήσει ευρύτερα για να γίνει κατανοητή η γλώσσα κάθε παραδοσιακού θεάτρου και ακόμη πιο γενικά ο ποιητικός («πεποιημένος» όπως τον λένε οι φιλόλογοι) λόγος.

Ο ΧΩΡΟΣ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΣΤΑ ΣΚΗΝΙΚΑ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ

Ο λαϊκός ζωγράφος που φτιάχνει τα σκηνικά του Καραγκιόζη, δεν ακολουθεί το σύστημα της προοπτικής απόδοσης του χώρου,όπως το γνωρίζει η ζωγραφική από την Αναγέννηση και δώθε. Για να μας δείξει παραδείγματος χάριν ένα δρόμο που χάνεται μακριά, δεν θα καταφύγει στο γνωστό σχήμα των δύο γραμμών που συγκλίνουν έχοντας την τάση να ενωθούν κάπου -στο ορατό ή αόρατο - βάθος, αλλά μπορεί να χρησιμοποιήσει δύο γραμμές (τις άκριες του δρόμου) πλαγιαστές και περίπου παράλληλες. Επίσης, ο λαϊκός καλλιτέχνης γενικά, και ο ζωγράφος του Καραγκιόζη ειδικότερα, δεν ζωγραφίζει το αντικείμενο του σα να το βλέπει από μια μονάχα πλευρά, αλλά από πολλές μαζί, από πάνω σα να το έβλεπε πετώντας με αεροπλάνο, από μπρος, αλλά σα να βρίσκεται άλλοτε στη μέση κι άλλοτε στο πλάι του αντικειμένου, και από κάτω, σα να το έβλεπε από τους πρόποδες ενός λόφου, ενώ αυτό βρισκόταν στην κορυφή. Γενικά, η αίσθηση που μας δίνει μια ζωγραφιά του Καραγκιόζη είναι αυτή που έχουμε όχι όταν βλέπουμε τα πράγματα στην καθημερινή ζωή, αλλά όπως είναι στη μνήμη μας η στο όνειρό μας. Ετσι η απόδοση του χώρου και τα μαγευτικά χρώματα και η ιδιαίτερη γλώσσα που περιγράψαμε λίγο πιο πάνω και η πλοκή, όλα μας φέρνουν σ' ένα κόσμο που είναι αλλιώτικος και πιο βαθύς - και ίσως πιο αληθινός από τον κόσμο της καθημερινότητας – σ’ ένα κομμάτι από τον κόσμο της θεατρικής τέχνης.

Και η θεατρική λειτουργία του χώρου στον Καραγκιόζη είναι διαφορετική από την λειτουργία του στην καθημερινή ζωή (ρεαλιστικό θέατρο). Έτσι, όπως συμβαίνει και στην αρχαία κωμωδία, λίγα μέτρα στον μπερντέ - η απόσταση ανάμεσα στο σαράι και στο καλύβι του Καραγκιόζη - μπορούν να γίνουν το πεδίο μιας μάχης Ελλήνων και Τούρκων χωρίς, αν κάτι τέτοιο υπηρετεί την πλοκή, ο Βεζύρης να αντιληφθεί το παραμικρό. Η στάνη του Μπαρμπαγιώργου πάλι, απέχει κανονικά ώρες δρόμο από το καλύβι του Καραγκιόζη, η φωνή του βλάχου μπορεί να

ακούγεται μια χαρά στον μπερντέ στο περίφημο «σινιάρισμα», στην σκηνή δηλαδή όπου ο Μπαρμπαγιώργος τακτοποιεί τα αμέτρητα μικροαντικείμενα που κουβαλάει μαζί του προκειμένου να αφήσει τη στάνη του και να ροβολήσει στον κάμπο.

Έτσι μπορούμε να πούμε ότι όπως η ζωγραφική αναπαράσταση του χώρου στον Καραγκιόζη, έτσι και η θεατρική λειτουργία του είναι «συμβατική» σε σχέση με την καθημερινότητα

ΟΙ ΑΛΛΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΕΣ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ
ΜΑΣΚΑ ΚΑΙ ΠΟΡΤΡΕΤΟ
ΤΟ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ
ΣΚΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΡΕΚΛΑΜΑ

Εκτός από τα σκηνικά του, ζωγραφισμένα σε πανί ή σε λευκό χαρτί σχεδόν διάφανο για να περνάει το φως, ή τέλος σκαλισμένα σε χαρτόνι με την προσθήκη χρωματιστών χαρτιών ή κουρελιών, ο Καραγκιόζης έχει και πολλά άλλα ζωγραφικά στοιχεία: το πρώτο είναι βέβαια οι φιγούρες για τις οποίες θα γίνει λόγος παρακάτω, ακόμη τα διάφορα ζώα, μηχανήματα, έπιπλα κ.λ.π., που παρουσιάζονται στις παραστάσεις καθώς και ο ίδιος ο μπερντές που τα διάφορα μέρη του μπορεί να είναι ζωγραφιστά (ιδίως το μεγάλο ορθογώνιο πανί κάτω απ' το φωτισμένο τμήμα όπου φαίνονται οι φιγούρες και που ονομάζεται ποδιά) και τέλος οι ρεκλάμες του Καραγκιόζη που διαφήμιζαν το έργο. Τα χρώματα του Καραγκιόζη είναι βασικά αυτά που αποκαλούμε «του βαρελιού» ή τσιμεντοχρώματα και που τα βρίσκουμε στα διάφορα χρωματοπωλεία, μπορούμε όμως να τα πλουτίσουμε και να τα κάνουμε φωτεινότερα προσθέτοντας και χρώματα από σωληνάρι (τις «φούσκες» όπως λένε κάποιοι λαϊκοί τεχνίτες) τέμπερας. Ειδικά για τις φιγούρες και μάλιστα τις δερμάτινες ή τις πλαστικές που σήμερα τις απομιμούνται, χρησιμοποιούνται ιδιαίτερα χρώματα: οι ανιλίνες και η αναλυμένη με οινόπνευμα σινική μελάνη, ενώ για μια πρόχειρη δουλειά μπορεί να χρησιμοποιείται και ο χρωματιστός μαρκαδόρος οινοπνεύματος.

Το χρώμα στον Καραγκιόζη είναι πλούσιο και σε αρκετό βαθμό τολμηρό, χωρίς όμως να γίνεται εύκολα αυθαίρετο. Το ίδιο ισχύει και για το σχέδιο που είναι, όπως και πιο γενικά στην λαϊκή μας ζωγραφική απλουστευτικό χωρίς όμως ποτέ να παραιτείται από την πειστικότητα και την αληθοφάνεια. Φυσικά, ανάλογα με τον τύπο, άλλοτε τα πρόσωπα και το κορμί ζωγραφίζονται με υπερβολή, παράδειγμα ο Μορφονιός ή το κεφάλι του Καραγκιόζη που μοιάζει με μάσκα της αρχαίας κωμωδίας ή του Καρνάβαλου και άλλοτε, όταν ζωγραφίζονται ερετευμένοι νέοι «καλών οικογενειών» πλησιάζει κάπως το εξιδανικευμένο πορτραίτο. Ακόμη, όσο φτωχός ήτανε ο Καραγκιόζης, τόσο πλούσιο ήταν το διακοσμητικό στοιχείο του, τα ζωγραφικά δηλαδή στολίδια στις στολές των παλληκαριών ή των Τούρκων οτρατιωπκών καθώς και στα σκηνικά και τις ρεκλάμες. Και εδώ ωστόσο, το προσωπικό στοιχείο, το ταμπεραμέντο του Καλλιτέχνη, παίζει σημαντικό ρόλο.

Ο ΜΑΣΤΟΡΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΒΟΗΘΟΙ ΤΟΥ
ΟΙ ΦΩΝΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ

Ο Μάστορας είναι, όπως είπαμε ένας θίασος σε μικρογραφία. Αυτός έχει σχεδιάσει στο μυαλό του το έργο, αυτός θα κάνει όλα τα φραστικά «γεμίσματα», τα λεκτικά ευρήματα, τα παραδοσιακά και τα πρωτότυπα καλαμπούρια που δίνουν ζωή επάνω στο πανί σε μια πλοκή. Αυτός ξέρει πότε θα βγει στον μπερντέ η κάθε φιγούρα και έχει επιβλέψει στο κατάλληλο «τακίμιασμά» τους, στην τακτοποίηση τους στο πίσω μέρος του μπερντέ έτσι που να μπορούν εύκολα να βρεθούν την ώρα της παράστασης. Αυτός κανονίζει το πότε θα ακουστεί το κάθε τραγούδι και μάλιστα συχνά το τραγουδάει ο ίδιος.

Οι βοηθοί είναι αυτοί που κινούν τις φιγούρες, εκτός αν είναι ιδιαίτερα δύσκολες, οπότε μπορεί να τις αναλάβει ο μάστορας. Ο βοηθός, αντίθετα, δεν κάνει ποτέ τις φωνές και συνήθως μπορεί να περάσει μια περίοδο μαθητείας αρκετά σημαντική, ενός χρόνου ή και παραπάνω, μέχρι να δοκιμαστεί σε κανονική παράσταση, είτε σαν αναπληρωτής του μάστορα του, είτε σε δικό του μπερντέ. Ο βοηθός ακόμα βοηθάει για να ακούγονται τα διάφορα σκηνικά «εφφέ» όπως η «σφαλιάρα» (μια δέσμη από χαρτόνια που αποδίδει την φασαρία) το ποδοβολητό της μάχης (εδώ μπορεί να προσθέσει και αυτός κάποιες αγριοφωνάρες) κ.λ.π. Ακόμη ο βοηθός μπορεί να είναι και ο ζωγράφος για τα σκηνικά και τις ρεκλάμες ή και τις φιγούρες της παράστασης και στις «αποθεώσεις», δηλαδή στα μέρη κάποιων ηρωικών έργων όπου κατέβαινε το πανί, μπορούσαν να ερμηνεύουν κάποιους ρόλους. Το ότι όλες οι φωνές έβγαιναν από ένα, ιδιαίτερα ασκημένο λαρύγγι, πρόσθετε οπωσδήποτε μια παράξενη μαγεία στο θέατρο του Καραγκιόζη. Ωστόσο, αν σήμερα μια ομάδα παιδιών αποφασίσει να παίξει Καραγκιόζη το σωστότερο θα ήταν να μοιραστούν, τουλάχιστο σε ένα βαθμό οι φωνές όπως συμβαίνει και στο θέατρο.

Τα έργα του θεάτρου σκιών δεν έχουν πάντοτε τον ίδιο χαρακτήρα. Αλλά, αυτά που παίζονται συνήθως σήμερα, είναι τα κωμικά έργα κάθε λογής που βέβαια μπορεί να έχουν και υπόθεση με στοιχεία μαγικά ή κοινωνικά ή ακόμη και κάποια δραματική πλευρά, αλλά όπου οπωσδήποτε η κωμική πλευρά κυριαρχεί. Αντίθετα, υπάρχουν και άλλα έργα, τα ηρωικά και ιστορικά, όπου το κωμικό στοιχείο δεν

απουσιάζει, αλλά όπου το βασικό ύφος του έργου έχει χαρακτήρα «σοβαρό» και συγκινητικό. Από αυτά συνήθως τα έργα παιρνούσαν τα πατριωτικά μηνύματα σε μια εποχή που, όπως είπαμε ο Καραγκιόζης αντικαθιστούσε την ιστορική εκπαίδευση στην Ελλάδα.

Ξέρουμε ότι στα έργα του Καραγκιόζη η πλοκή ήτανε συνήθως καθορισμένη. Αυτό όμως δεν σημαίνει καθόλου ότι δεν γινόταν αλλαγές από τον Καραγκιοζοπαίχτη είτε την ώρα που έπαιζε, επειδή ο αυτοσχεδιασμός τον οδηγούσε σε κάποιες δικές του καινούργιες λύσεις είτε ακόμα και με πιο οργανωμένο τρόπο.

Γενικά, όσο και αν το στοιχείο του αυτοσχεδιασμού ήταν πάντοτε μεγάλο, ιδιαίτερα σε μια κοινωνία όπου η ανάγνωση είχε πολύ μικρότερη εξάπλωση απ' ότι σήμερα, δεν πρέπει να αγνοούμε ότι πολλοί καραγκιοζοπαίχτες ξέραν γράμματα, γι' αυτό, ιδίως όταν πρωτόπαιζαν κάποια έργα που μπορεί να τους είχαν γράψει κάποιοι μορφωμένοι, ήταν δυνατό και να διαβάζουν το κείμενο που έπαιζαν ιδίως στα πιο «σοβαρά» κομμάτια που ξέφευγαν από το κλασσικό ρεπερτόριο των παραδοσιακών πλοκών, καταστάσεων και καλαμπουριών του Καραγκιόζη.

Ο Καραγκιόζης αποτέλεσε πάντοτε μέχρι σήμερα ένα μίγμα από παραδοσιακά στοιχεία και από εκσυγχρονισμούς. Και -τα καινούργια έργα που φτιάχνονται χρησιμοποιούν τον σκελετό, ή τις καταστάσεις ή τα μοτίβα από τα παλαιότερα τα οποία με την σειρά τους ανανεώνονται σε κάποια σημεία συνεχώς. Σίγουρα, το γεγονός ότι ο Καραγκιόζης είναι σε τόσο σημαντικό βαθμό μια τέχνη προφορική, όπου η δέσμευση του θεάτρου πρόζας στο κείμενο δεν υπάρχει είναι παράγοντας αποφασιστικός για συνεχή διάλογο παραδοσιακών και πρωτότυπων στοιχείων.

Η ΦΙΓΟΥΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΞΙΜΟ ΤΗΣ

Οι φιγούρες του Καραγκιόζη φτιάχνονταν πάντοτε με διάφορα υλικά: ένα από τα πιο όμορφα που κυριαρχεί και στο Κινέζικο, το Ινδικό, το Ιαβανέζικο, το Συριακό θέατρο σκιών είναι το δέρμα, από βόδι συνήθως (αλλά κάποτε και ελάφι στην Ινδία και αρνίσιο σε άλλα μέρη του κόσμου). Το δέρμα δίνει και σήμερα τα πιο ωραία αποτελέσματα στο φωτισμένο πανί και αντέχει πάρα πολύ στον χρόνο. Η κατεργασία του όμως ήταν πάντοτε πάρα πολύ δύσκολη και κόστιζε, γι' αυτό συχνά οι Καραγκιοζοπαίχτες έκαναν ένα κομμάτι (το κεφάλι συνήθως) από δέρμα και το υπόλοιπο από χαρτόνι. Όταν το δέρμα έχει ξυστεί τόσο πολύ που να γίνει λείο και διαφανές. Ο καλλιτέχνης σχεδιάζει και κόβει στο σχήμα που θέλει την φιγούρα για να την χρωματίσει στην συνέχεια. Όπως είπαμε, τα χρώματα που χρησιμοποιεί για τις δερμάτινες φιγούρες είναι ανιλίνες και σινικές μελάνες.

Γενικά, για να γίνει μια φιγούρα τα υλικά που μπορούν να συνδυαστούν μπορεί να είναι πάρα πολλά. Σε κάποιες φιγούρες π.χ., από την Πελοπόννησο, υπάρχουν μαζί κανονικό, χοντρό χαρτόνι και λεπτό χαρτόνι από κουτιά τσιγάρων καθώς και από κουβαρίστρες μαζί με χρωματιστά χαρτιά και κομμάτια από ύφασμα: ο διάλογος παράδοσης και δημιουργικότητας με άλλα λόγια συνεχίζεται και στο επίπεδο της κατασκευής της φιγούρας.

Οι χαρτονένιες σκαλιστές φιγούρες τώρα είναι πιο «φτωχικές» από τις δερμάτινες, όταν δουλευτούν όμως με την υπομονή, την έμπνευση ενός σημαντικού τεχνίτη, δίνουν εξαιρετικά αποτελέσματα στο πανί ιδίως σε συνδυασμό με τα χρωματιστά χαρτιά ή πανιά που γεμίζουν κάποιες από τις οπές και που δημιουργούν μια αίσθηση που συγγενεύει με αυτήν των βιτρώ στους δυτικούς, μεσαιωνικούς ναούς, με τα δικά μας ψηφιδωτά και με τα διάφορα σκαλίσματα και στολίδια των ναών της ανατολής.

Πριν να σκαλίσει την φιγούρα του ο τεχνίτης, την σχεδιάζει πρώτα στο χαρτόνι. Στην συνέχεια προχωρεί στο σκάλισμα ή κοπίδιασμα που γίνεται με δυο - τρία τουλάχιστον κοπίδια (ο κανονικός μάστορας πρέπει να έχει τουλάχιστον καμιά δεκαπενταριά) και στο τέλος, αν θέλει κολλάει τα χρωματιστά χαρτάκια ή παίρνει

λεπτό ημιδιαφανές λαδόχαρτο και τα ξεχωρίζει.

Σήμερα, πολύ όμορφες, όχι όμως και ανθεκτικές στον χρόνο φιγούρες μπορούν να γίνουν και από πλαστικό που πρέπει να ξυστεί με σύρμα της κουζίνας ή γιαλόχαρτο, έτσι που να πιάνει καλύτερα το χρώμα. Τα χρώματα πρέπει να είναι ίδια μ' αυτά που χρησιμοποιούνται και για τις δερμάτινες φιγούρες, εκτός αν για ευκολία χρησιμοποιηθούν μαρκαδόροι που σβήνουν όμως εύκολα.

Η φιγούρα συνδέεται στα μέση που είναι σπαστή - συνήθως τη μέση και τα πόδια, αλλά για τον Καραγκιόζη και τον Σταύρακα και τα μέρη του χεριού, για το φίδι, τα διάφορα κομμάτια του κ.λ.π. - με κόπιτσες. Για να την χειριστεί κανείς πρέπει να χρησιμοποιήσει την σούστα, ένα σιδερένιο εξάρτημα με ξύλινο χέρι που πιάνει την φιγούρα στον ώμο και επιτρέπει να την γυρίζει ο παίχτης από τις διάφορες μεριές, να την κάνει να εκτελεί γυμνάσματα όπως τούμπες κ.λ.π.

Πρέπει να ακουμπάει πολύ καλά στο τεντωμένο ημιδιαφανές πανί του μπερντέ, έτσι που τα χρώματα της να φαίνονται καλά στην αίθουσα και όταν οι φιγούρες είναι πολλές χρειάζονται περισσότερα χέρια. Η φιγούρα ακουμπάει πάνω στην «ράμπα» το οριζόντιο σανίδι με τους γλόμπους που βρίσκεται πίσω απ' τον μπερντέ, λίγο πιο κάτω απ' το ύφος της μέσης του παίχτη. Ο καλός χειριστής της φιγούρας δεν παίζει τυπικά και άψυχα, αλλά παρακολουθεί με όλο του το κορμό την κίνηση της. Ο θόρυβος των βημάτων της - ο πιο χαρακτηριστικός ίσως ήχος στον Καραγκιόζη - δεν προέρχεται βέβαια από την ίδια την φιγούρα, αλλά από τα πόδια του χειριστή της επάνω στο σανιδένιο πάλκο. Για τον λόγο αυτό, πρέπει ο συγχρονισμός να είναι άψογος. Φυσικά, υπάρχουν δεξιοτέχνες στον χειρισμό της φιγούρας που δείχνουν την αξιοσύνη τους στις δύσκολες σκηνές όπως οι μάχες, οι χοροί κ.λ.π.

Ο ΜΠΕΡΝΤΕΣ ΚΑΙ Η ΣΚΗΝΗ

' Ενας κανονικός μπερντές του Καραγκιόζη έχει μήκος έξι μέτρα και - στο φωτισμένο μέρος όπου φαίνονται οι φιγούρες -δύο μέτρα ύψος.. Ωστόσο και οι επαγγελματίες καραγκιοζοπαίχτες χρησιμοποιούν, ιδίως όταν μετακινούνται για σύντομα διαστήματα, μικρότερους μπερντέδες. Ένας σωστός μπερντές του Καραγκιόζη αποτελείται από τα παρακάτω βασικά μέρη:

Την ξύλινη αρματωσιά: Πρόκειται βασικά για τέσσερα μεγάλα ξύλα από τα οποία δύο είναι κάθετα και αποτελούν τα δύο πλαϊνά όρια του μπερντέ και τα δύο άλλα μακρύτερα που είναι οριζόντια. Το πρώτο τοποθετείται στην κορφή από τα δύο κάθετα, έτσι που να σχηματίζει μαζί τους ένα Π, ενώ το δεύτερο τοποθετείται παράλληλα προς το προηγούμενο και χαμηλότερα κατά ένα μέτρο και είκοσι εκατοστά περίπου και σχηματίζει με το παράλληλο πάνω δοκάρι και το ψηλότερο μέρος από τα δυο πλαϊνά, ένα ορθογώνιο πλαίσιο, τη σκηνή: εδώ θα στερεωθεί το λευκό διάφανο πανί.

Το Πάλκο: Τα πόδια του Καραγκιοζοπαίχτη είναι πολύ καλύτερα να πατούν σ' ένα πάλκο, μια σανιδένια βάση δηλαδή που να βρίσκεται τουλάχιστον 20 εκατοστά ψηλότερα από το πάτωμα της αίθουσας όπου βρίσκονται καθισμένοι οι θεατές. Έτσι, πρώτον, οι φιγούρες παίζονται ψηλότερα και είναι πιο εύκολα και πληρέστερα ορατές. Δεύτερον και σημαντικότερο, μπορούν να αποδοθούν οι διάφοροι ήχοι που υποτίθεται ότι παράγουν οι φιγούρες (χωρίς βέβαια να συμβαίνει κάτι τέτοιο): πρόκειται για τον βηματισμό των διαφόρων προσώπων, για τα βήματα του χορού, το τρεχαλητό πολλών ανθρώπων στη μάχη κ.λ.π. Το παιχνίδι με τα πόδια στο σανιδένιο πάλκο (στην ανάγκη ένα μακρύ σανιδένιο τραπέζι) είναι σχεδόν τόσο σημαντικό όσο και το παίξιμο με τις φιγούρες.

Τα Πανιά: Το πιο σημαντικό είναι οπωσδήποτε το ημιδιαφανές άσπρο πανί που πίσω του φαίνονται οι φιγούρες. Το πανί πρέπει να είναι γερό για να μην σκιστεί μετά από λίγες μόνο παραστάσεις και αρκετά λεπτό, έτσι που να μην «σκοτώνονται», να μην ξεθωριάζουν τα χρώματα. Ένα λεπτό σεντόνι μπορεί να είναι αρκετά κατάλληλο.

Πρέπει να έχει τέτοιες διαστάσεις που να ξεπερνά κατά είκοσι εκατοστά από κάθε μεριά τα δύο κάθετα δοκάρια που ορίζουν τα πλάγια του μπερντέ, έτσι που να μπορεί να γυρίσει και να καρφωθεί στο πίσω μέρος του δοκαριού, τεντώνοντας πάρα πολύ καλά. Επίσης πρέπει να ξεπερνά κατά δεκαπέντε εκατοστά περίπου το ύψος της σκηνής για να μπορεί να τεντωθεί και στα δυο οριζόντια δοκάρια.

Εκτός απ' το λευκό ημιδιαφανές πανί, ο μπερντές έχει και άλλα τέσσερα πανιά που «ντύνουν» το σκελετό. Πρόκειται για την «ποδιά», συνήθως ζωγραφιστή, που ντύνει τον μπερντέ από τη σκηνή και κάτω, για τις κουΐντες που σκεπάζουν τα άκρα της σκηνής και το αέριο που γράφει το όνομα του Καραγκιοζοπαίχτη και που καλύπτει το μέρος του μπερντέ πάνω από τη σκηνή. Η ποδιά, οι κουΐντες και το αέριο πρέπει να είναι από εντελώς αδιαφανές πανί, μπλε, κόκκινο, μαύρο, που τα παλιότερα χρόνια οι Καραγκιοζοπαίχτες, όταν είχαν τα μέσα, το στόλιζαν με χρυσά κρόσια ή με άλλα στολίδια.

Τέλος, από τα δυο πλάγια, ο μπερντές πρέπει να σκεπάζεται από δύο χαρτονένια ή πάνινα παραβάν (παραπέτασμα) έτσι που να μην μπορούν οι θεατές να δουν τι γίνεται στο εσωτερικό.

ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΤΟΥ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ

Το κοινό του Καραγκιόζη ήταν ένα ιδιαίτερο λαϊκό παραδοσιακό κοινό για το οποίο έχουν γίνει ιδιαίτερες μελέτες και οπωσδήποτε ένα κοινό που έπαιρνε το θέμα που έβλεπε στα σοβαρά. Τέτοια πρέπει να είναι η αντιμετώπιση του Καραγκιόζη από το κοινό του σήμερα, αφού και τα κωμικά θεάματα όταν προετοιμάζονται υπεύθυνα είναι θεάματα σοβαρά που με το μέσο του γέλιου μπορεί να δώσουν τα πιο σημαντικά μηνύματα.

Στα παλιότερα χρόνια το κοινό είχε μια μόνιμη σχέση με τον Καραγκιόζη και στην περίπτωση που στην περιοχή υπήρχε μόνιμο θέατρο σκιών η σχέση αυτή είχε και ένα χαρακτήρα προσωπικό. Επρόκειτο πραγματικά για ένα παραδοσιακό κοινό, όχι βέβαια υποχρεωτικά ξένο προς την αστική ζωή, αν σκεφτούμε την Πάτρα και την Αθήνα, αλλά τέτοιο που να επιβάλλει κάποιους κανόνες στην παράσταση. Έτσι για παράδειγμα, ο μάστορας που σέβεται το κοινό του από τα παλιά χρόνια και μέχρει πρόσφατα ακόμη, δεν έπαιζε ποτέ κάθε βράδυ το ίδιο έργο. Ακόμη, το σωστό κοινό ήξερε πως ήταν το σωστό παίξιμο και έχοντας δει μια όμοια ή παρόμοια παράσταση από τον ίδιο ή άλλον Καραγκιοζοπαίχτη, μπορούσε να κρίνει πώς παρουσιάζεται, μιλά και χορεύεται η κάθε φιγούρα κ.λ.π. Από την προσωπική σχέση του μάστορα με το κοινό του ξεκινούν και τα προσωπικά πειράγματα οι υπαινιγμοί, οι έπαινοι, ακόμη και η διαφήμιση για κάποιους φίλους μαγαζάτορες, μέσα από μια λειτουργία που έχει όντως μια αντιστοιχία με την αρχαία πολιτική κωμωδία. Γενικά, το κοινό αυτό λειτουργούσε με κοινωνικούς και αισθητικούς κώδικες και μάλιστα τους κώδικες των ενηλίκων: το γεγονός ότι στα θέατρα σκιών σύχναζαν παρέες και οικογένειες όπου το χρώμα δινόταν από τους μεγάλους σε ηλικία, εξηγεί τόσο την αθυροστομία, όσο τέλος και την «σοβαρή» του γενικά διάσταση.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι σήμερα το κοινό του Καραγκιόζη έχει διαφοροποιηθεί: μικρά παιδιά με κάποιο συνοδό στα λιγοστά θέατρα που απομένουν, όπως το ωραίο θεατράκι του Χαρίδημου στην Πλάκα και το θέατρο του Σπυρόπουλου στο Γαλάτσι, κάποια άλλα που παρακολουθούν τις Κυριακάτικες παραστάσεις σαν αυτές του Μάνθου Αθηναίου στο «Ριάλτο» στην Κυψέλη, κάποιες παραστάσεις σε σπίτια και κάποιες άλλες ενταγμένες

στα κραπκά εκπαιδευπκά κι επιμορφωτικά προγράμματα και στις νεολαιίστικες εκδηλώσεις. Η παρουσία αυτή του Καραγκιόζη δεν είναι μικρή, σίγουρα όμως δεν μπορεί να συγκριθεί με την εξάπλωση του είδους πριν από τον ερχομό του κινηματογράφου. Η πιο εντυπωσιακή παρουσία του λαϊκού μας θεάτρου σκιών γίνεται στις μέρες μας μέσα από την τηλεόραση που τείνει σήμερα να απορροφήσει και τον παλιό του εχθρό, τον κινηματογράφο. Εδώ και πολλά χρόνια ο μπερντές βρίσκεται ανάμεσα στις δημοφιλέστερες εκπομπές των δύο καναλιών, αποδεικνύοντας ότι κάποια βασικά στοιχεία του θεάματος αυτού παραμένουν ελκυστικά για ένα πλατύ κοινό.

Η σημερινή κατάσταση δημιουργεί φυσικά κάποια προβλήματα για τους καλιτέχνες που θέλουν να μην χάσουν το κοινό τους, αλλά και να μην χαλάσουν την τέχνη τους. Στο βαθμό που το κοινό του είναι παιδικό, ο Καραγκιόζης είναι υποχρεωμένος να απλοποιεί, να περιορίζει και να λογοκρίνει αρκετά το ρεπερτόριο και το λεξιλόγιο του. Στις νεολαιίστικες πάλι εκδηλώσεις διατρέχει ένα διαφορετικό κίνδυνο, αφού το ομοιογενές κοινό που υπάρχει εδώ είναι μερικές φορές περισσότερο συνηθισμένο σε μια γλώσσα συνθημάτων και έτσι, ή ο Καραγκιοζοπαίχτης χάνει κάποτε την επαφή με το κοινό του, είτε, για να έχει επιτυχία, ισοπεδώνει την δουλειά του. Και η τηλεόραση με την σειρά της, στον βαθμό που «το μέσο μήνυμα», επιβάλλει κάποιες αλλαγές στο ύφος ενός λαϊκού θεάματος: απλούστευση που πρέπει να προσεχτεί για να μην γίνει υπεραπλούστευση, ταχύς ρυθμός που προσπαθεί να πιάσει κάτι από το ύφος της διαφήμισης που τόσο αρέσει στα παιδιά, συντόμευση της παράστασης από το παραδοσιακό δίωρο στα τριάντα περίπου λεπτά. Φυσικά, ο καλλιτέχνης δεν μπορεί και δεν πρέπει να παραιτηθεί από το τηλεοπτικό, το νεολαιίστικο και το παιδικό κοινό του. Από τις λύσεις που θα βρει θα εξαρτηθεί και η επιβίωση του είδους.

Λίγες παρατηρήσεις για τους τύπους του Καραγκιόζη

Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Σαν θεατρικός τύπος είναι αδελφός του «απατεώνα» της αρχαίας κωμωδίας, των αρχαίων και βυζαντινών μίμων και των γελωτοποιών της Δύσης καθώς και των ανάλογων τύπων σε λαϊκά είδη όπως η Κομέντια ντελ Άρτε, η Μαριονέτα κ.λ.π. Αυτό που πρέπει να έχει συνεχώς στο νου του όποιος πρωτοπλησιάζει το θέατρο σκιών είναι ο πρωτεϊκός χαρακτήρας του τύπου αυτού: αυτός που είναι αστείος μπορεί την επόμενη στιγμή να φανεί - ακόμη και σε μια κωμωδία - απροσδόκητα τραγικός. Ένας ψεύτης και κλεφταράκος που ξέρουμε, μετατρέπεται σε ήρωα με χιούμορ βέβαια, αλλά και γεμάτος αυταπάρνηση στα ηρωικά έργα.

Ο ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Μαζί με τον Καραγκιόζη, συμπληρώνει ένα ζεύγος αντιθέτων όπου αυτός παίζει το πιο παθητικό, υποταγμένο και αδύναμο μέρος. Τέτοια ζεύγη από το θέατρο ξέρουμε πολλά: την Αντιγόνη και την Ισμήνη, την Ηλέκτρα και την Χρυσόθεμη στον Σοφοκλή και ανάλογες μορφές στην Κομέντια ντελ ' Αρτε (Πουλτσινέλα - Πανταλόνε) στην μαριονέτα (Πάντς και Τζούντυ στην αγγλική κ.λ.π.) στους κλόουν του τσίρκου κ.λ.π. Στις κωμωδίες ο Χατζηαβάτης είναι δειλός και αρκετά ύπουλος, ενώ παρουσιάζεται μάλλον σαν Τούρκος. Στα ηρωικά έργα είναι ένας πιστός έλληνας πατριώτης.

Ο ΜΠΑΡΜΠΑΠΩΡΓΟΣ: Η παράδοση τον θέλει δημιούργημα του Ρουμελιώτη Καραγκιοζοπαίχτη Ρούλια, την εποχή της εξόρμησης για την εθνική ολοκλήρωση της Ελλάδας. Αφελής, χοντροκομένος, αγριάνθρωπος και τσιγκούνης τσέλιγκας, καταχερίζει το ανεψίδι του (είναι ο εκ μητρός θείος με όσα τυχόν αυτό σημαίνει από ανθρωπολογική άποψη) στις κωμωδίες, αλλά τον προστατεύει από τον τρομερό Βελή -Γκέκα. Στα ηρωικά έργα είναι το υπόδειγμα του γενναίου παλληκαριού.

Ο ΒΕΛΗΓΚΕΚΑΣ: Αποτελεί το δεύτερο μέρος του καινούργιου ζευγαριού αντιθέτων προσώπων στο θέατρο σκιών. Είναι ο φόβος και ο τρόμος του μπερντέ - κάτι σαν τον εκπρόσωπο της τάξης στην λαϊκή κωμωδία και στην μαριονέτα και δεν φοβάται παρά τον Μπαρμπαγιώργο.

Ο ΣΤΑΥΡΑΚΑΣ: Ο χαρακτηριστικός εκπρόσωπος της αθηναϊκής πατρινής

κ.λ.π. μαγκιάς. Συνήθως τις τρώει παρά τους λιονταρισμούς του, ο λεβέντικος όμως χαρακτήρας του χορού του και κάποιες ιστορίες για... αταξίες των Καραγκιοζοπαιχτών στα απομνημονεύματα τους και αλλού, φανερώνουν πως ο «Σταύρος, ο λέων της Νεμέας» ήταν κατά βάθος συμπαθής στον ήρωα και στον μάστορα του μπερντέ. Ο Σταύρος έχει κι έναν ή δύο ακολούθους από τους οποίους ο ένας κρατάει μια λατέρνα.

ΣΙΟΡ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ή ΝΙΟΝΙΟΣ: Έχει σίγουρα σχέση με τον Ντοτόρε της Κομέντια και με τον Φρενκ του Τουρκικού Καραγκιόζ. Τα φράγκικα ρούχα του και το γεμάτο ιταλισμούς επτανησιακό του ιδίωμα, τον καθιστούσαν, ιδίως τα παλιά χρόνια, πρόσωπο κωμικό, έκρυβε ωστόσο πίσω απ' τις ειρωνίες και τη νοσταλγία ή την ζήλεια για την επτανησιακή ευγένεια, την «νομπιλιτά».

Ο ΜΟΡΦΟΝΙΟΣ: Ερωτύλος, παρά την τρομακτική ασκήμια του και την μυτάρα του που μαζί με το χέρι του Καραγκιόζη είναι ένα από τα στοιχεία που πιο πολύ φέρνουν στο νου μας το φαλλό που είχε η αρχαία μαριονέτα και ο χορός της κωμωδίας καθώς και ο Τούρκικος και ο Συριακός Καραγκιόζης.

Ο ΒΕΖΥΡΗΣ ΚΑΙ Η ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΑ: Τούρκοι στα ηρωικά έργα, αν και η κοπελιά είναι έτοιμη να αλλαξοπιστήσει για χάρη κάποιου όμορφου καπετάνιου. Στα κωμικά έργα ο Βεζύρης που μιλάει καθαρεύουσα θυμίζει πιο πολύ την ιδέα που έχει ένας λαϊκός άνθρωπος για ένα καθώς πρέπει μεγαλοαστό.

ΚΑΠΟΙΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Ποια θα είναι η μελλοντική πορεία του Καραγκιόζη; Σε τέτοια ερωτήματα απαντά συνήθως - και κάποτε με εκπλήξεις - η ζωή. Ωστόσο, πρέπει να θυμόμαστε την εξέλιξη στον χώρο της μαριονέτας που παρέμεινε ζωντανό καλλιτεχνικό είδος στην Δυτική Ευρώπη, παρ' όλες τις δυσκολίες που συνδέονται με τις ευρύτερες κοινωνικές αλλαγές και την επικράτηση θεαμάτων που κάνουν συνήθως τον θεατή τους παθητικό δέκτη.

Κάποιοι δρόμοι ανοίγονται μέσα από την θεατρική πράξη. Στο παρελθόν, ο Συναδινός, ο Θέμελης, ο Δαμιανός, αρκετές φορές ο Σκούρτης αλλά και άλλοι, δοκίμασαν το πέρασμα των ηρώων του μπερντέ στην σκηνή. Το έργο του Τσαρούχη και του Διαμαντόπουλου, των κορυφαίων μας ζωγράφων και αξιοποίησαν το σχέδιο και το χρώμα του κόσμου του μπερντέ και οι ανάλογες χρησιμοποιήσεις του θεάτρου σκιών στις παραστάσεις του Αριστοφάνη από τον Κάρολο Κουν, δείχνουν κάποιους άλλους δρόμους που μπορεί να πάρει ο διάλογος με το είδος αυτό της τέχνης. Οπωσδήποτε κάθε λογής αξιοποίηση του Καραγκιόζη «από τα έξω», από ανθρώπους δηλαδή που δεν είναι επαγγελματίες Καραγκιοζοπαίχτες, πρέπει να μην λησμονεί πόσο λίγο «καθαρευουσιάνος» είναι ο ίδιος ο Καραγκιόζης. Ο συνδυασμός με την μαριονέτα, με την μάσκα, με το, λαϊκό θέατρο πρόζας ή ακόμη και με προβολές διαφανειών (Slides) ή και κινηματογραφημένων ή βιντεοσκοπημένων κομματιών μπορεί να δώσει στο μέλλον ικανοποιητικά αποτελέσματα.

Φυσικά, πέρα από τις γενικές ιδέες και τις οσοδήποτε ευέλικτες γενικές κατευθύνσεις, αυτό που μετράει, εδώ στον τομέα της πραγμάτωσης ενός σκηνικού θεάματος, είναι και η ιδιαίτερη ευαισθησία, το ταλέντο και ο μόχθος αυτών που θα δοκιμάσουν τις δυνάμεις τους στον γοητευτικό και επικίνδυνο χώρο της σκηνικής δημιουργίας.

ΔΥΟ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΣΚΙΩΝ

Τα δυο έργα που ακολουθούν, είναι παραδοσιακά έργα του θεάτρου σκιών, ξαναδουλεμένα σύμφωνα με τους κανόνες της τέχνης του από τον Καραγκιοζοπαίχτη Βάγγο Κορφιάτη. Περιστρέφονται γύρω από ένα ίδιο περίπου θέμα, γνωστό και από πολλά παραμύθια: τα αινίγματα που βάζουν ο άρχοντας (Πασάς) είτε η αρχοντοπούλα (Βεζυροπούλα) και που τα λύνει είτε ο ήρωας (Μεγαλέξαντρος) είτε το κωμικό πρόσωπο του έργου, ο Καραγκιόζης. Στα έργα αυτά, όπως τα δημοσιεύουμε εδώ και όπως παρουσιάζονται πάντα δημοσιευμένα στα φυλλάδια του Καραγκιόζη, δεν περιλαμβάνονται οι πολύ σημαντικές, αλλά πάντα ίδιες περίπου, λεπτομέρειες που δίνουν σε μια παράσταση και το χρώμα της: φωνές, ποδοβολητά, καρπαζές, τραγούδια, τελαλήματα: αυτός που θέλει να κάνει μια παράσταση, πρέπει να έχει παρακολουθήσε πολλά έργα του Καραγκιόζη, έτσι που αυθόρμητα να μπορεί να συμπληρώνει με τα ανάλογα «γεμίσματα». Ακόμη, σ' ένα έργο του Καραγκιόζη μπορεί από τεχνίτη σε τεχνίτη και από παράσταση σε παράσταση να γίνονται σημαντικές αλλαγές: π.χ. να παρουσιάζεται ένας ακόμα ήρωας, όπως ο Διονύσιος, ο Σταύρακας κι ο Μπαρμπαγιώργος που βγαίνουν συχνά στη σειρά για να αντιμετωπίσουν την ίδια περιπέτεια, αλλά μπορεί να προστεθεί ένας ακόμη ή να λείψει κάποιος για συντομία. Μπορεί βέβαια η αρχή ή το τέλος του έργου να αλλάξει. Για παράδειγμα, στο έργο «Ο Δημόσοφος» μπορεί να εμφανίζεται στο τέλος ο Μπαρμπαγιώργος και να δέρνει τον Βεληγκέκα και ν' αναγκάζει τον Πασά να πληρώσει. Έτσι το αίσθημα της δικαιοσύνης του θεατή θα ικανοποιηθεί περισσότερο. Τα παιδιά που θα ετοιμαστούν για να παίξουν την παράσταση, μπορούν να συζητήσουν και αν θέλουν να κάνουν αλλαγές του είδους αυτού.

Ο ΔΗΜΟΣΟΦΟΣ

Η Σκηνή παρουσιάζει δεξιά το σεράι, αριστερά την καλύβα του Καραγκιόζη.

ΣΚΗΝΗ 1
Πρόσωπα: ΠΑΣΑΣ – ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ

Ο πασάς χαστουκίζει τον Χατζηαβάτη καθώς βγαίνουν από το σεράι.

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Γιατί με βαράς άρχοντα μου;
ΠΑΣΑΣ: Ρωτάς ακόμα παληάνθρωπε γιατί σε βαράω; Μας έκανες ρεζίλι, εμένα και τους αξιωματικούς μου. Ποιος σε προσκάλεσε στη συζήτηση; Με ποιο θάρρος ήρθες να μας πεις τις βλακείες σου;
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Συμπάθησε με άρχοντα μου, δεν ήθελα να σας προσβάλω.
ΠΑΣΑΣ: Παληάνθρωπε, αυτή σου την αυθάδεια θα την πληρώσεις με τη ζωή σου.
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Λυπήσου με άρχοντα μου, τα παιδάκια μου, τη γυναικούλα μου...
ΠΑΣΑΣ: Μας είπες ότι εσείς οι Έλληνες είσαστε οι εξυπνότεροι άνθρωποι στον κόσμο.
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Μα άρχοντα μου!
ΠΑΣΑΣ: Το είπες, ναι ή όχι;
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Το είπα, μα όχι για να σας προσβάλω,
ΠΑΣΑΣ: Λοιπόν, αυτό θα μου το αποδείξεις. Αν δεν μπορέσεις, θα σε κρεμάσω για παραδειγματισμό. Σε μισή ώρα θέλω να μου εξηγήσεις: Πρώτον, τι στοιχίζω, δεύτερον, τι σκέπτομαι και τρίτον, αν σ' αυτό που σκέπτομαι κάνω λάθος ή όχι.
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Άρχοντα μου, λυπήσου με. Είμαι ένας αγράμματος, δεν μπορώ να σας απαντήσω, συγχωρέστε με...
ΠΑΣΑΣ: Σε μισή ώρα θα είμαι εδώ και αλλοίμονο σου, αν δεν μπορέσεις να μου τα εξηγήσεις.
Ο πασάς εισέρχεται στο σεράι, ενώ ο Χατζηαβάτης μένει μόνος του στη σκηνή.
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: (γονατίζει) Θεούλη μου λυπήσου με. Θα με κρεμάσει ο βάρβαρος αν δεν του εξηγήσω αυτά που με ρώτησε. Θ' αφήσω τα παιδάκια μου στους πέντε δρόμους.

ΣΚΗΝΗ 2

Πρόσωπα: ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ - ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ
Μέσα σπο' την καλύβα, ακούγεται η φωνή του Καραγκιόζη.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Ποιος καρφώθηκε πρωί - πρωί έξω από την παράγκα μου και χαλάει την ησυχία μας με τις αγριοφωνάρες του;
Ο Καραγκιόζης εξέρχεται από την καλύβα του ενώ ο Χατζηαβάτης συνεχίζει να προσεύχεται.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Τι κάνεις βρε μαλαγάνα πρωί - πρωί, έξω από την παράγκα μου, δεν μπορείς να βρεις καμιά άλλη πόρτα, ή θέλεις την καρπαζιά σου για να πάει καλά η μέρα σου;
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Καραγκιόζη, καλέ μου φίλε, λυπήσου με! Φεύγω Καραγκιόζη μου, πάω Καραγκιοζάκη μου, πάω...
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Καλό ταξίδι Χατζατζαράκο μου, για πού με το καλό;

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Τι ταξίδι Καραγκιοζάκη μου, δεν ταξιδεύω. Πεθαίνω Καραγκιοζάκη μου, με κρεμάνε.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Τι, πού, ποιος, γιατί;
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Καραγκιόζη μου, πέρασα το πρωί από το σεράι, μήπως είχανε κανένα θέλημα να κάνω.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Μου!
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Στον μουσαφίρ οντά ήτανε ο πασάς και οι αξιωματικοί του ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Μου!
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Συζητούσανε και λέγανε ότι οι Τούρκοι είναι οι εξυπνότεροι άνθρωποι στον κόσμο.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Μου!
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Δεν μπορούσα ν' ακούω αυτές τις βλακείες.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Μου!
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Και τους είπα, ότι εμείς οι Έλληνες ήμαστε οι εξυπνότεροι άνθρωποι στον κόσμο
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Μου! ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Μα τι ήτανε να το πω!
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Μου!
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Μούξη και ξερός! Σου μιλάω σοβαρά μα εσύ με κοροϊδεύεις. ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Λέγε βρε μαλαγάνα...
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Με άρχισε στο ξύλο και μου είπε να του εξηγήσω κάτι πράγματα που θα σαλέψει το μυαλό μου, κι αν σε μισή ώρα δεν τα εξηγήσω θα με κρεμάσει.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Καλά να πάθεις αποφώλιον της ψευτιάς και της κατεργαριάς. Αφού φυτρώνεις εκεί που δεν σε σπέρνουνε! Πέθανε τώρα για να καταλάβεις
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Καραγκιοζάκι, καλέ μου φίλε βοήθησε με, λυπήσου με, σώσε με.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΑΙΝΑ: Ορίστε... Μα τι θα το κάνεις; Πώς κουκουλώνεσαι έτσι;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Σήμερα έχω μια σοβαρή εργασία, θα κονομήσω πολλά λεφτά γυναικούλα.
Ο Καραγκιόζης εξέρχεται από την καλύβα του προσεκτικά, κούκου/λυμένος φαίνονται μόνο οι πατούσες των ποδιών του.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Ωραία βολεύτηκα, έτσι δεν θα καταλάβει ο πασάς ότι είμαι εγώ. Αλλά πρέπει να κάνω και τη φωνή του Χατζηαβάτη. Για να δω, μπορώ;
Μιμείται τη φωνή του Χατζηαβάτη. Τη στιγμή αυτή ακούγονται βήματα. Κατα-λαβαίνει ότι κάποιος έρχεται και σταματά.

ΣΚΗΝΗ 3

Πρόσωπα: ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ · ΠΑΣΑΣ

ΠΑΣΑΣ: Πώς είσαι έτσι Χατζηαβάτη; Γιατί κουκουλώθηκες;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: (Πάντα με τη φωνή του Χατζηαβάτη). Άρχοντα μου, εμείς οι Έλληνες όταν πρόκειται να εξηγήσουμε κάτι δύσκολο, έτσι κουκουλωνόμαστε!
ΠΑΣΑΣ: Λοιπόν, είμαι έτοιμος να ακούσω τις απαντήσεις που περιμένω.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Άρχοντα μου αν έχεις την καλοσύνη να μου τα ξαναπείς, γιατί τα ξέχασα
ΠΑΣΑΣ: Τα ξέχασες; Τώρα δε γλυτώνεις την κρεμάλα, η ώρα πέρασε κι εσύ δεν βρήκες τίποτα να μου πεις; Θέλω λοιπόν να μου εξηγήσεις τι στοιχίζω.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Πασά μου εσύ στοιχίζεις 29 αργύρια.
ΠΑΣΑΣ: (Ταράσσεται από την αναπάντεχη απάντηση) Και πώς βγάζεις το συμπέρασμα ότι στοιχίζω 29 αργύρια και όχι 30 ή 35;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Διότι ο Ιούδας πρόδωσε το Χριστό μας στους Εβραίους για 30 αργύρια. Κανένας θνητός δεν μπορεί να έχει την ίδια με το Χριστό μας αξία. Επειδή είσαι αξιωματούχος σε υποβιβάζω ένα αργύριον.
ΠΑΣΑΣ: Δεύτερον, τι σκέπτομαι;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Πασά μου σκέπτεσαι την αγωνία που έχω, επειδή σε λίγο πρόκειται να με κρεμάσεις.
ΠΑΣΑΣ: (Και πάλι ταράσσεται). Και τρίτον: Αν σ' αυτό που σκέπτομαι κάνω λάθος ναι ή όχι;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Και βέβαια κάνεις λάθος πασά μου, γιατί σαν υπόδικο άφησες τον Χατζηαβάτη σ' αυτή τη θέση και αυτόν νομίζεις ότι έχεις μπροστά σου, μα κάνεις λάθος γιατί δεν είμαι ο Χατζηαβάτης μα ο Καραγκιόζης.
Αυτή τη στιγμή ο Καραγκιόζης πετάει το τσουβάλι που είναι τυλιγμένος και τον βλέπει ο πασάς.
ΠΑΣΑΣ: (Εκνευρισμένος από την ψυχρολουσία που δέχθηκε από τον Καραγκιόζη, προσπαθεί υα μη δείξει τον εκνευρισμό του) Καραγκιόζη, εσύ ήσουνα που μου έλεγες αυτά τα ωραία πράγματα; Εύγε! Τώρα παραδέχομαι ότι είστε έξυπνοι άνθρωποι οι Έλληνες. Έλα στο σεράι να φάμε ένα χαλβαδάκι, να πιούμε κι ένα ρακί.
Κάνει ότι φιλάει τον Καραγκιόζη και τον βάζ« μέσα στο σεράι.
ΠΑΣΑΣ: (Μέσα από το σεράι). Ντερβέναγα, δώσε ένα καλό ξύλο σ' αυτόν τον καμπούρη και πέτα τον από το μπαλκόνι.
Ακούγονται οι ξυλιές που τρώει ο Καραγκιόζης. Ύστερα τον εξφενδονίζουν από το παράθυρο.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Αχ! φχαριστήθηκε η καρδούλα μου. Πολύ γλυκός ήτανε ο χαλβάς.
ΣΚΗΝΗ 4
Πρόσωπα: ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ - ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ
Ο Χατζηαβάτης μπαίνει στη σκηνή από την πλευρά του σεραγιού. Βλέποντας τον ο Καραγκιόζης σηκώνεται σα να μην συνέβη τίποτα.
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Τι έγινες Καραγκιοζάκη μου;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Μια χαρά του τα εξήγησα και ενθουσιάστηκε και μούδωσε και σαράντα λίρες.
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Αλήθεια Καραγκιόζη μου;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Όχι, παραμύθια βρε μαλαγάνα!
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Καραγκιόζη, νομίζω ότι δικαιούμαι και γω μερτικό, γιατί σ' άφησα στο πόδι μου.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Και βέβαια Χατζατζαράκο, μα το μερίδιο σου το άφησα στο σεράι. Πήγαινε επάνω και πες στον πασά, να σου δώσει τις είκοσι λίρες που άφησα για σένα, μα να σου δώσει από τη μονέδα που δώσανε και μένα.
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Γιατί να του πω έτσι;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Γιατί κυκλοφορούνε κάτι κάλπικες, μη σε πιάσουνε κορόιδο.
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Βρε τις γνωρίζω εγώ! Μετά που θα με περιμένεις Καραγκιόζη μου;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Στο τρίτο νεκροταφείο.
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Μα είναι μακριά, που να έρθω εκεί κάτω;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: θα σε φέρουνε, μην ανησυχείς.

Ο Χατζηαβάτης ανεβαίνει στο σεράι,
ενώ ο Καραγκιόζης τον περιμένει μπροστά στο σεράι.

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Πασά μου, μ' έστειλε ο κύριος Καραγκιόζης να μου δώσετε τις είκοσι λίρες που άφησε για μένα, αλλά απ' τη μονέδα που δώσατε κι αυτουνού.
ΠΑΣΑΣ: (Φωνάζει τον Ντερβέναγα) Βελή!
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: (Έξω από το σεράι) Ωχ! το γενικό ταμία φωνάζει.
ΠΑΣΑΣ: Μάζεψε τη φρουρά.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Να, να! Παίρνει και βοηθούς για να μην ιδρώσει.
ΠΑΣΑΣ: Και δώσε του ένα καλό ξύλο και κάτω από το μπαλκόνι.

Τον δέρνουνε και καθώς τον πετούν από το μπαλκόνι,
πέφτει απάνω στον Καραγκιόζη.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Χατζατζαράκο, έκανες και αεροπορικό ταξίδι;
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Αχ! Αχ! Αχ!
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Ωχ! Ωχ! Ωχ!
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Αχ! η σπάλα μου.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Κι εμένα η κουτάλα μου.
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Βρε ξύλο έφαγες;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Όχι, λίρες πήρα.
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Μα ήταν ανάγκη να στείλεις κι εμένα να φάω ξύλο;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Συνεταίροι δεν είμαστε; Μόνο τα κέρδη να μοιραζόμαστε; Στη ζημιά έξω εσύ; Βρε Χατζηαβάτη, δεν ντρέπεσαι λιγάκι, γονατιστός με παρακαλούσες να σε γλυτώσω από τον τουρκαλά, και το ‘κανα με κίνδυνο της ζωής μου, κι όταν άκουσες ότι μού ‘δωσε λίρες ο πασάς, ζήτησες μερτικό; Αν με κρέμαγε ο πασάς τι θα ζητούσες; Βλέπεις ότι είσαι αχάριστος.
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Καραγκιόζη μου σου ζητώ συγγνώμη.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Συχαμένος νάσαι και να μην ξαναμπερδευτείς με τους τουρκαλάδες, γιατί όποιος μπερδεύεται με τ' άχυρα τον τρων οι κότες...
Ο Καραγκιόζης απευθύνεται στους θεατές και αναγγέλλει το τέλος της παράστασης, ενώ ακούγεται ένας Καλαματιανός που τον χορεύει μαζί με τον Χατζηαβάτη.

ΤΕΛΟΣ

ΤΑ ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

Δεξιά το σεράι και αριστερά η καλύβα του Καραγκιόζη. Βγαίνει τραγουδιστά από το σεράι ο πασάς και συναντιέται με τον Χατζηαβάτη.

ΠΑΣΑΣ: Χατζηαβάτη παιδί μου, σε εγύρευα.
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Με γυρεύατε άρχοντα μου; Πείτε μου ότι θέλετε, γη, γεφύρι να γίνω να με πατήσετε.
ΠΑΣΑΣ: Χατζηαβάτη η κόρη μου αποφάσισε να παντρευτεί, ύστερα βέβαια από τις δικές μου πιέσεις, διότι έχει έρθει σε μια ηλικία που φοβάμαι τελικά μη ανύπαντρη και δεν βρεθεί διάδοχος του θρόνου μου. Μου έβαλε όμως έναν όρο. Θέλει αυτός που θα σταθεί στο πλάι της να μην είναι κάποιος τυχόντος, αλλά να έχει εξυπνάδα, μυαλό και διευρυμένο πνεύμα. Έχει σκαρώσει λοιπόν τρία δεινά αινίγματα, που όποιος τα εξηγήσει, αυτόν θα δεχτεί για άντρα της.
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Και από μένα αφέντη μου τι ζητάτε;
ΠΑΣΑΣ: Θέλω να βγεις και να τελαλήσεις ότι «όποιος μπορέσει και εξηγήσει τα τρία δεινά αινίγματα της Βεζυροπούλας, θα πάρει αυτή για σύζυγο, διακόσιες λίρες ρεγάλο και μετά το θάνατο μου θα πάρει και το θρόνο». Πήγαινε και μόλις τελειώσεις, έλα στο σεράι να πληρωθείς.

Ο Χατζηαβάτης πάει να τελαλήσει, μα ο Καραγκιόζης που ακούει το τελάλημα του πετάει καταβρεχτήρια, καρέκλες, σκάλες και τελικά εμφανίζεται και ο ίδιος.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Τι γκαρίζεις ρε έξω από την καλύβα και μου μάζεψες γάλους, χήνες, κιρκιλέτσια; Πού να τα βάλω ρε;
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Καραγκιόζη μου, εγώ τε-λαλ-λώ.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Και τι είσαι εσύ, κόκορας και κελαΐδας;
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Τελαλώ παιδί μου, βγάζω ανακοίνωση στο λαό.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Και δε μου λες ρε Χατζατζαράκο, θα πληρωθείς;
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Βέβαια Καραγκιόζη μου. Τζάμπα δεν δουλεύει κανένας
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Και δεν με παίρνεις και μένα να κελαηδήσω, να πάρω και ‘γω ένα καρβέλι για τα παιδάκια μου;
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Καραγκιόζη μου πολύ ευχαρίστως. Ξέρεις όμως εσύ να τελαλείς; Για κάνε αααα...

Αρχίζει μια κωμική σκηνή και στο τέλος μαθαίνει ο Χατζηαβάτης στον Καραγκιόζη το κείμενο και χωρίζονται για να τελαλήσουν.
Ο Καραγκιόζης πάει και φωνάζει ένα δικό του κείμενο μπροστά στο σεράι, ώσπου βγαίνει ο Βεληγκέκας και τον σπάει στο ξύλο.

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Τι φωνές ήταν αυτές βρέ Καραγκιόζη;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Είχε έρθει ο χοροδιδάσκαλος και μου μάθαινε χορό, Χατζατζαράκο.
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Περίμενε ν' ανέβω να πληρωθώ και να τα μοιράσουμε.

Ανεβαίνει και σε λίγο ξανακατεβαίνει με ένα πουγκί.

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Καραγκιόζη μου δέκα λίρες. Πέντε εγώ, πέντε εσύ.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Τι πέντε εγώ, πέντε εσύ; Έτσι μπακαλίστικα; Βαλτά κάτω να τα μοιράσουμε όπως πρέπει, μορφωμένα.

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Καραγκιόζη μου, εγώ τα βάζω κάτω. Να δεις που στο τέλος θα πάρουμε από πέντε.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Για να δούμε. Λοιπόν, μία εγώ...
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Ναι
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Μία εσύ.
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Ωραία!
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Μία εγώ, μία εσύ
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Μπράβο Καραγκιόζη! Πρώτη φορά σε βλέπω να μοιράζεις τίμια.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Μη βιάζεσαι, ακόμα δεν αρχίσαμε! Μία εγώ, μία για μένα, μία που φώναζα, μία που γκάριζα, μία για το χαρτί και μία για το μελάνι.
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Καλά, πώς γίνεται αυτό; Εγώ πήρα δύο και συ οχτώ!
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Πήρες δύο; Δεν το κατάλαβα φαίνεται!
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Καραγκιόζη μου, .βάλτα κάτω και μοίρασε τα σωστά!
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Βάλτα κάτω ρε Χατζατζάρη. Με μαθηματικά θα τα μοιράσω τώρα. Α συν Β στην τετραγωνική ρίζα του γιωτα δέλτα έψιλον, τέμνουμε την όμικρον – πι - ρο – σίγμα- ταφ, προσθέτουμε το διαιρέτη και αφαιρούμε τον παρονομαστή, νούλα, απο νούλα, ο Καραγκιόζης τα παίρνει ούλα...
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Κι εγώ;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Δεκαρούλα...

Τσαντίζεται ο Χατζηαβάτης και αφού του ψέλνει τον εξάψαλμο, φεύγει θυμωμένος.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Τον μαλαγάνα, τον πειράζω και δεν καταλαβαίνει. Μια ζωή! Στο τέλος θα του τα δώσω. Μα κάτι φωνάζαμε για αινίγματα. Δεν πάω και γω, μπας και τα εξηγήσω; Να πάρω τουλάχιστον τις 200 λίρες...

Ο Καραγκιόζης χτυπάει την πόρτα του σεραγιού.

ΒΕΑΗΓΚΕΚΑΣ: Πο πο το χαλεύεις ορέ;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Ήρθα για τα αινίγματα.
ΒΕΑΗΓΚΕΚΑΣ: Πο για κάντο τούκα!
ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΑ: Χαίρετε, ήρθατε για τα αινίγματα;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Μάλιστα δεσποινίς μου!
ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΑ: Αρχίζω αμέσως με το πρώτο: «Κλέφτες μπήκαν σε μια πόλη να τη ληστέψουνε. Οι κάτοικοι συλληφθήκανε, η πόλη όμως δραπέτευσε από τα παράθυρα». Τι είναι;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: (Κατά μέρος) Πω, πω, αίνιγμα είναι αυτό ή γλωσσοδέτης; (Δυνατά) Δεσποινίς μου, νομίζω ότι το βρήκα!
ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΑ: Πέστε λοιπόν την απάντηση!
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Είναι η φασουλάδα!!!
ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΑ: Η φασουλάδα;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Ναι, αλλά όχι απλή... Γίγαντες... Γίγαντες!...
ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΑ: Πολύ ωραία... δεν χρειάζεται να μου εξηγήσεις άλλα. Περιμένετε να στείλω τον αρρεβώνα μου.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Ω, μανούλα μου. Στην τύχη το είπα... Λες να ήταν το σωστό;...
ΔΕΡΒΕΝΑΓΑΣ: Πω για, να ωρέ, να…

Τον δέρνει, ενώ ο Καραγκιόζης υποχωρεί στην καλύβα. Βγαίνει ο Μορφονιός.

ΜΟΡΦΟΝΙΟΣ: Από την πόρτα σου περνώ, γλιστρώ και πέφτω ολόρθος κι αν δε γυρίσεις να με δεις, σηκώνουμαι και φεύγω. Ουίτ, τρία λαρί, λαρό, γκουτσ νάιτ.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Τι διάλο, τρακτέρ φέρανε;... Ωχ τι είναι αυτό.
ΜΟΡΦΟΝΙΟΣ: Καλημέρα σας, καλημέρα σας.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Άνθρωπος είναι. Για που το 'βαλες;
ΜΟΡΦΟΝΙΟΣ: Πάω να εξηγήσω τα αινίγματα της Βεζυροπούλας.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Μπράβο, αν θες βοήθεια, πες μου να σε βοηθήσω. Τα ξέρω, αλλά είμαι παντρεμένος, γι' αυτό δεν πάω.
ΜΟΡΦΟΝΙΟΣ: Αλήθεια, πολύ ευχαρίστως. (Πάει και χτυπάει με τη μύτη του την πόρτα).
ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΑ: Ποιος είναι;... Αχ! Τι είναι αυτό;!!!
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Άνθρωπος!
ΜΟΡΦΟΝΙΟΣ: Καλημέρα σας, ήρθα να εξηγήσω τα αινίγματα.
ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΑ: Ωραία λοιπόν, ακούστε ένα: «Είναι ένα βρέφος τυλιγμένο σε λευκό σεντόνι, που δηλητηριάζει την πνοή μου και αφαιρεί τα χρόνια της ηλικίας μου». Τι είναι;
ΜΟΡΦΟΝΙΟΣ: (Στον Καραγκιόζη). Κύριε, κύριε δεν το γνωρίζω. Μπορείτε να με βοηθήσετε;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Αμέ!!! Είναι... ψιτ, ψιτ, ψιτ (του λέει κάτι στ' αυτί)... Πες το!
ΜΟΡΦΟΝΙΟΣ: Αυτό είναι;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Βέβαια!
ΜΟΡΦΟΝΙΟΣ: Δεσποινίς μου, είναι καρεκλοπόδαρα ιμάμ μπαϊλντί!
ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΑ: Πολύ ωραία! περιμένετε να στείλω τον αρραβώνα μου.
ΜΟΡΦΟΝΙΟΣ: Το βρήκα! Μαμά μου! Με χάνεις, θα παντρευτώ!
ΒΕΛΗΓΚΕΚΑΣ: Να ορέ, να... να... (τον δέρνει).

Με τα ίδια αποτελέσματα φεύγουν άπραγοι και ξυλοδαρμένοι και οι υπόλοιποι ήρωες του θεάτρου σκιών, που παρασύρονται από τον Καραγκιόζη και λένε ό,τι τους ερμηνεύει. Ο Καραγκιόζης φυσικά γελάει με τα παθήματα τους. Τέλος έρχεται και κάποιος παράξενα, για την εποχή, ντυμένος.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Κύριε με τα σιδερικά, παλιατζής είσαι;
ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Όχι κύριε! Αυτή είναι η πανοπλία μου.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Τι έκανε; Έχεις επάνω σου τα πλοία σου; Αυτό τι είναι δηλαδή; Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Αυτό είναι θώραξ.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Κόραξ! Κι αυτό τι είναι;
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Ασπίς!
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Ασπρίςl
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Ασπίς. Την κρατώ όταν πολεμώ. .
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Α παίρνει την ασπιρίνη απ' το λαιμό. Κι αυτό στο κεφάλι τι είναι; Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Είναι περικεφαλαία.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Α, μάλιστα. Θα έχετε ακούσει που λένε «βλάκας με περικεφαλαία» Αυτός είναι παιδιά! Και πώς σε λένε καλόπαιδο;
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Ονομάζομαι, Αλέξανδρος ο Μακεδών.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Α, εσύ είσαι που πουλάς κυδώνια; Μα σαν από άλλο ανέκδοτο να είσαι. Τι δουλειά έχεις εσύ με το κοντάρι και την ασπίδα;
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Έρχομαι από την ιστορία... Δεν έχεις ακούσει που οι Έλληνες, πάντα σε δύσκολη στιγμή, επικαλούνται την ιστορία, τους αρχαίους Έλληνες και το πνεύμα τους, τη Μεγάλη Ελλάδα που έδωσε τα φώτα και τον πολιτισμό;

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Μάλιστα, δώσαμε τα φώτα και μείναμε εμείς στο σκοτάδι. Και πας για τα αινίγματα;
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Ναι. (Πάει και χτυπάει). .
ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΑ: Χαίρεται. Τι θέλετε νέε μου;
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Δεσπονίς μου, ήρθα για τα αινίγματα.
ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΑ: Πώς ονομάζεστε;
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Αλέξανδρος ο Μακεδών και είμαι Έλληνας.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Κόλλα της Κυδώνια.
ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΑ: Ήρθατε για τα αινίγματα;
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Μάλιστα!
ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΑ: Νέε μου, η όφη σας μου εμπνέει σεβασμό και εμπιστοσύνη. Όμως τα αινίγματα μου είναι πολύ δύσκολα. Καλύτερα να φύγετε από τώρα, για να μη φύγετε αργότερα δυσαρεστεμένος.
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Δεσποινίς μου, εμείς οι Έλληνες ποτέ δεν εγκαταλείπουμε μια μάχη. Πολεμάμε και ή βγαίνουμε νικητές ή πέφτουμε στα πεδία των μαχών.
ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΑ: Πολύ ωραία. Ακούστε το πρώτο αίνιγμα: «Είμαι λέξη τετρασύλλαβη, ωραιότατο πτηνό. Αν στα δυό με διαιρέσεις, γίνομαι πόλη βιβλική και φρούριο παλαιό». Τι είναι;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Κυδώνια, το ξέρω! Να στο πω; (Του λέει κάτι στ' αφτί).
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Άσε με Καραγκιόζη... Άκου είναι λέει... τσουράπια παραγεμιστά με πριονίδι... Δεσποινίς μου η λέξη που γυρεύετε, είναι το Κανάριο.
ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΑ: Μπορείτε να μου δώσετε την ερμηνεία;
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Βεβαίως. Κανάριο είναι το πτηνό, που αν το διαιρέσουμε στα δύο είναι η βιβλική πόλη Κανά, όπου ο Χριστός μας έκανε το πρώτο θαύμα και το φρούριο Ρίο.
ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΑ: Πολύ σωστά. Ακούστε τώρα και το δεύτερο αίνιγμα.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Μπράβο Κυδώνια!
ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΑ: «Βρέφος τυλιγμένο με λευκό σεντόνι, που δηλητηριάζει την πνοή μου και αφαιρεί τα χρόνια της ηλικίας μου».
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Δεσποινίς μου, προφανώς πρόκειται για «το τσιγάρο»...
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Μπορείτε να μου δώσετε την εξήγηση;
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Βεβαίως, βρέφος είναι ο καπνός, λευκό σεντόνι το τσιγαρόχαρτο. Καθώς ρουφάει ο καπνιστής, νοιώθει την πικρίλα της γεύσης του σαν δηλητήριο και καπνίζοντας λιγοστεύει τα χρόνια της ζωής του.
ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΑ: Πολύ σωστά! Ακούστε τώρα και το τελευταίο. «Κλέφτες μπήκαν σε μια πόλη να τη ληστέψουν. Οι κάτοικοι συλληφθήκανε, η πόλη όμως δραπέτευσε από τα παράθυρα».
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Α, αυτό Κυδώνια δεν το βρίσκεις.
Μ.' ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Πάψε Καραγκιόζη. Δεσποινίς μου είναι το ψάρεμα. Και να η εξήγηση. Πόλη η θάλασσα, κλέφτες οι ψαράδες, κάτοικοι τα ψάρια που τα συλλαμβάνουν στα δίχτυα, ενώ η πόλη θάλασσα ξεγλιστράει από τα μάτια των διχτύων, δραπετεύει.
ΒΕΖΥΡΟΠΟΥΛΑ: Πολύ ωραία νέε μου. Πάρτε τον αρραβώνα μου κι ελάτε για το γάμο. (Μπαίνει στο σεράι).
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Καραγκιόζη, δεν θέλω να παντρευτώ. Πήγαινε εσύ στη θέση μου. Εγώ φεύγω. Εδώ τελείωσε ο προορισμός μου.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Φεύγεις και δεν θα πάρεις ούτε τις λίρες;
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Όχι, πόρτες εσύ! (Φεύγει).
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Ω, μανούλα μου. Πάω να πάρω τη ρολς ρους μου. Βρε αχά!

(Βγαίνει με το γάιδαρο και χτυπάει την πόρτα του σεραγιού).

ΠΑΣΑΣ: Τι συμβαίνει;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Πασά μου, εξήγησα τα αινίγματα της κόρης σου και ήρθα για το γάμο.
ΠΑΣΑΣ: Ω. γαμπρέ μου να σε φιλήσω. Πέρασε.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Τι διάολο, σκορδαλιά έχεις φάει και βρωμάς έτσι; Κάνε στην άκρη να περάσω.
ΠΑΣΑΣ: Με το γάιδαρο; θα μπει κι ο γάιδαρος στο σαλόνι;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Γιατί, δεν έχεις δει εσύ γάιδαρο σε σαλόνι;
ΠΑΣΑΣ: Ομολογώ πως όχι.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Για ρώτα εμένα πόοα γαϊδούρια έχω δει στα σαλόνια... Βρε αχά!
Μπαίνει στο σεράι και πάει κατευθείαν στην κουζίνα. Αρχίζει να τρώει ό,τι βρει για να χορτάσει την πείνα του.
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Αν πήγε ο Καραγκιόζης, θα γελάσουμε (*Χτυπά*).
ΠΑΣΑΣ: Τι θέλετε κύριε, ελάτε άλλη ώρα, έχω μέσα τον γαμπρό μου.
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Μα εγώ είμαι ο γαμπρός σας. Ορίστε το δαχτυλίδι της κόρης σας.
ΠΑΣΑΣ: Ω, μεγάλη παράλειψη να μη του το ζητήσω. Τότε ο άλλος είναι απατεώνας
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Είναι ο Καραγκιόζης, ένας χωρατατζής της περιοχής. Τον έστειλα να γελάσουμε.
ΠΑΣΑΣ: Τι να γελάσουμε γαμπρέ μου; Μας έχει ταράξει στη σφαλιάρα...
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: *(Από μέσα).* Βάλε σάλτσα στα μακαρόνια ζώον. Ωχ, …ο Κυδωνιάς... Άσε δεν πεινάω άλλο...
ΠΑΣΑΣ: Γιατί βρε με εξαπάτησες;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Τι λες ρε; Ποιος σε πάτησε;
ΠΑΣΑΣ: Πήγαινε, φύγε από δω γρήγορα, μη σε κλείσω στο κιζντάνι.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Φεύγω. Ευτυχώς που πρόλαβα να φάω για καμιά - δυο βδομάδες.
Έξω από το σεράι ο Καραγκιόζης συναντά τον Χατζηαβάτη.
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Τι έγινε βρε Καραγκιόζη; Εξήγησες τα αινίγματα της Βεζυροπούλας και γίνεσαι πασάς;
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Βέβαια, μεγάλη επιτυχία. Πήγαινε απάνω να πάρεις ένα δώρο, πενήντα λίρες από μένα.
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Ευχαριστώ Καραγκιόζη μου, πάω. *(Ανεβαίνει στο σεράι).* Άρχοντα μου με έστειλε ο γαμπρός σας ο Καραγκιόζης, να μου δώσετε πενήντα λίρες, δώρο από μέρους του.
ΠΑΣΑΣ: Πάρε ένα ξύλο καλό και δρόμο! *(Τον δέρνουν).*
ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: *(Πέφτει από τις σκάλες)* Καραγκιόζη, ξύλο έφαγα.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Δεν πειράζει Χατζατζάρη. Πάρε και τις πέντε λίρες που σου χρωστάω από το τελάλημα. Το ευτύχημα είναι ότι τα αινίγματα τα εξήγησε Έλληνας, κι έτσι τους αποδείξαμε ότι οι Έλληνες είναι πιο έξυπνοι.

ΤΕΛΟΣ

Ο ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Παιδιά, εμείς τα Κολλητήρια έχουμε πια τον δικό μας ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΟ-ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟ! Σκοπός του διαγωνισμού μας είναι να βοηθήσει εσάς παιδιά να γίνεται πραγματικά οι πρωταγωνιστές της σειράς. Για να γίνει κάτι τέτοιο, πρέπει να διαβάσετε με προσοχή το πρώτο κομμάτι που είναι για σας.

Αν ορισμένα πράγματα είναι δυσκολονόητα τότε... ρωτήστε και τον Καραγκιόζη! Ακόμα πρέπει να παρακολουθείτε με προσοχή τις εκπομπές της σειράς «ΤΑ ΚΟΛΛΗΤΗΡΙΑ» και ιδίως το εκπαιδευτικό κομμάτι. Τις ιδέες που θα πάρετε αξιοποιήστε τες με τον δικό σας πρωτότυπο τρόπο.

Εμείς τα Κολλητήρια πιστεύουμε ότι μέσα από τον διαγωνισμό θα μάθετε να φτιάχνετε φιγούρες, να κάνετε παραστάσεις και όλη η ομορφιά του κόσμου του μπερντέ θα γίνει ΔΙΚΗ ΜΑΣ ΥΠΟΘΕΣΗ!

ΤΑ ΚΟΛΛΗΤΗΡΙΑ

ΟΡΟΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ

1. Στο διαγωνισμό μπορούν να συμμετέχουν ομάδες τεσσάρων ή περισσοτέρων παιδιών ηλικίας από 6 έως 16 χρονών. Καλό θα ήταν να υπάρχει βοήθεια και επίβλεψη από άτομο μεγαλύτερης ηλικίας (π.χ. γονέας, δάσκαλος).
2. Τα παιδιά πρέπει να οργανώσουν και να παίξουν μια παράσταση μπροστά σε κοινό. Η παράσταση αυτή μπορεί να γίνει στο σπίτι τους, στο σχολείο, σε μια πλατεία, ή σ' οποιονδήποτε άλλον χώρο κρίνουν τα ίδια τα παιδιά κατάλληλο.
3. Από την παράσταση αυτή πρέπει να φτάσουν στην εκπομπή μας τα εξής απαραίτητα υλικά:
   α) Μια κασέτα με μαγνητοφωνημένη ολόκληρη την παράσταση
   και,
   β) Οπτικό υλικό από την παράσταση, δηλαδή: φωτογραφίες ή βίντεο που να φαίνεται η παράσταση, οι φιγούρες που γίναν από σας καθώς και το κοινό που την παρακολούθησε.

Αυτά τα υλικά πρέπει να σταλούν, το συντομότερο δυνατό στην διεύθυνση:

«ΤΑ ΚΟΛΛΗΤΗΡΙΑ»
Λομβαρδού 31-35
114 73 Αθήνα

Από το υλικό αυτό που θα παραλάβει η εκπομπή, θα διαλέξει τις έντεκα καλύτερες παραστάσεις που θα ξαναπαιχτούν από τα παιδιά για να μαγνητοσκοπηθούν. Μέρος τους θα προβληθεί από την τηλεόραση.

4. Οι παραστάσεις πρέπει να έχουν γίνει και το υλικό να έχει φτάσει στην εκπομπή μέχρι τις 25 Φεβρουαρίου.

Η ΒΡΑΒΕΥΣΗ

Από τις έντεκα ομάδες που θα συμμετέχουν στην τελική φάση του διαγωνισμού, θα επιλεγούν οι τρεις καλύτερες που θα έρθουν στην Αθήνα, (με έξοδα της εκπομπής) για να δώσουν παράσταση στον Μεγάλο Μπερντέ των ΚΟΛΛΗΤΗΡΙΩΝ.

Αυτές οι παραστάσεις θα προβληθούν ολόκληρες από την τηλεόραση, καθώς και η συνέντευξη που θα πάρουμε από τα ίδια τα παιδιά.

Ειδικά Βραβεία

1. Για τα καλύτερα σκηνικά: καλύβα, σαράι, βουνά με δέντρα, σπίτια κ.λ.π.
2. Για τις καλύτερες φιγούρες είτε από αυτές που σας στέλνουμε μισοφτιαγμένες ή άλλες πρωτότυπες (εντελώς δικές σας).
3. Για την πια πρωτότυπη παράσταση παιγμένη με διαφορετικό τρόπο από αυτόν που βλέπουμε συνήθως.
4. Για την καλύτερη κίνηση φιγούρας.
5. Για το πιο καλό, έξυπνο, πρωτότυπο τραγούδι.
6. Για την πιο σωστή και πλούσια φωνή.
7. Για το πιο πρωτότυπο έργο (που μπορεί να είναι και δικό σας)..

Παρατηρήσεις

1. Εκτός από τα υλικά του κουτιού μπορούν να χρησιμοποιηθούν και οποιαδήποτε άλλα σας φανούν κατάλληλα.
2. Μπορείτε να παίξετε οποιοδήποτε δικό σας έργο ή ένα απ’ αυτά του βιβλίου, όπως είναι, ή ακόμα και αλλαγμένο.
3. Για πληροφορίες, όταν δεν τα βγάζετε πέρα μόνοι σας, τηλεφωνήστε στο: 6410-434, από Δευτέρα ως Παρασκευή, 10 με 12 το πρωί. Αν αφήσετε μήνυμα στον τηλεφωνητή μας, μην ξεχάσετε να αφήσετε όνομα και τηλέφωνο.

Τα κείμενα γράφτηκαν:
από τον *ΠΑΓΚΟ ΑΝΔΡΕΑΔΗ*- Καθηγητή Πανεπιστημίου

Η παιδαγωγική επιμέλεια έγινε από:
το τμήμα παιδικών εκπομπών της ΕΡΤ-2

Οι πλαστικές φιγούρες (σε σχέδια ΜΟΛΛΑ) κατασκευάστηκαν:
από το *«ΠΑΡΑΘΥΡΟ»* - Ερατοσθένους 24, Παγκράτι · Τηλ.: 7519 144

Φωτογράφηση κι εκτύπωση των φιγούρων της εκπομπής:
από τον *ΒΑΣΙΛΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ*

Για τις φιγούρες προς κατασκευή χρησιμοποιήθηκε σαν οδηγός το βιβλίο ***«Ο Κόσμος του Καραγκιόζη»*** από τις εκδόσεις «ΕΡΜΗΣ»

Η επιμέλεια και οργάνωση του πακέτου έγινε:
από το Γραφείο Παραγωγής του *ΔΗΜΗΤΡΗ ΑΡΒΑΝΙΤΗ* για λογαριασμό της ΕΡΤ-2
Γραφική επιμέλεια:
Δημήτρης Αρβανίτης - Μανώλης Χατζηανδρέου
Επιμέλεια κειμένων:
Έφη Αναστασίου - Τζένη Πανουτσοπούλου
Φωτοστοιχειοθεσία - εκδοτική επιμέλεια:

Φώντας Κουτσομπόγερας, Σταδίου 48, Αθήνα

Η επανέκδοση του παρόντος με αλλαγές στις εικόνες έγινε
Από τον Πάνο Καπετανίδη – Καραγκιοζοπαίχτη
τον Ιανουάριο του 2011
και τον Μάρτιο του 2022